नेवाः संस्कृति

व

नेवाः भोजन

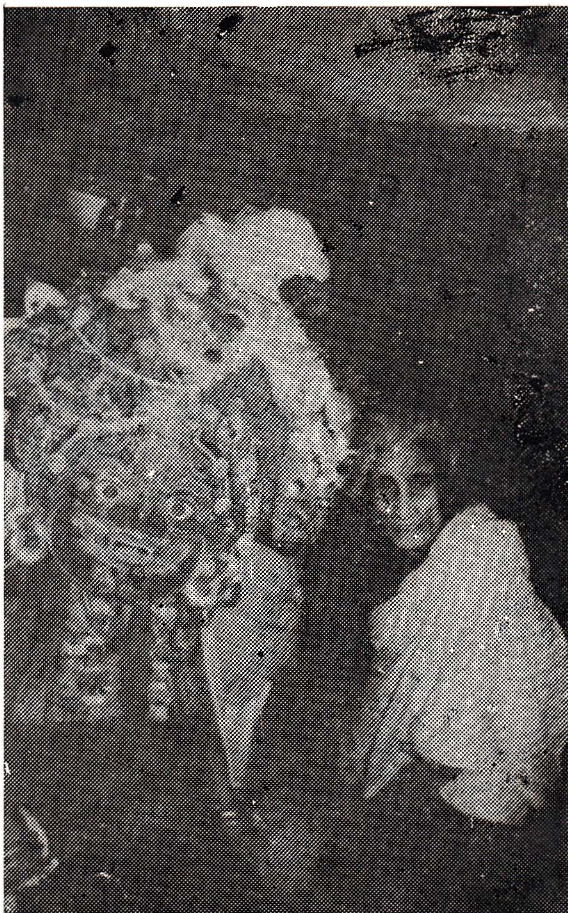
सफू : नेवाः संस्कृति व नेवाः दर्शन

च्वमि : बलदेव जुजु

पिकाक : लोक साहित्य परिषद्, यल

पिदंगु दँ : ने.सं. ११११५

मू :

पञ्चतत्त्वया शरीर त्व:ता:

द्य: जूम्ह मां श्रमरवाणीयात

द्यछाया

—छवमि

गौरी–अनन्त कोष

न्ह्यब्वँ

नेपाः अधिराज्य दुने थी थी मांभाय् व थी थी थितिरीति संस्कृति दुपिं थी थी जाति जनजातिया समुदायस परम्परागत रूपं लोक मान्यता प्राप्त जुयावयाच्वंगु थःथःपिनिगु लोक संस्कृति, लोक साहित्य ब्वल्हना च्वंगु दु । अथे नं आपलं थुजोगु लोक संस्कृति, लोक साहित्य ह्राःनाः मदुथें जुयाः उखेला थुखेला लानाच्वंगु जुल । थुजोगु लोक संस्कृतिस सांस्कृतिक मूल्य व लोक साहित्यया विशेषतायागु अध्ययन, अन्वेषण व अनुसन्धानया क्रम न्ह्याके जक फःसां नेपाःदेयागु सांस्कृतिक विविधताय् सांस्कृतिक समन्वय व सहिष्णुताया माध्यमं राष्ट्रिय भावना व एकता बःलानाः नेपाःदेयागु मंकाःगु राष्ट्रिय संस्कृति ब्वल्हनिगु, लोक साहित्यया धकू भय्भय् बियाः च्वन्ह्याइगु । थुकियात हे वाः चायेकाः तथा फुगुचाःगु तिबः बिइत लोक साहित्य परिषद्यागु नं जन्म जूगु खः ।

अले लोक साहित्य परिषदं न्ह्याकावयाच्वंगु ज्याझ्वःयात ग्वाहालि जुइकथं हे यल (ललितपुर) या घाँय्ब्व, कुलिह्मत्वाः निवासी (थौंकन्हे यल पूच्वः निवासी) लोक संस्कृति व लोक साहित्यप्रेमी तथा पारखी जुयादीम्ह भाजु विष्णुप्रसाद श्रेष्ठजुं मदयावनेधुंकूपिं प्रातःस्मरणीय ह्नेबहम्ह मां गौरी व ह्नेबहम्ह अबुजु अनन्तप्रसाद श्रेष्ठजुपिनिगु दिवंगत आत्मायात सदां चिर शान्ति प्राप्त जुया च्वनेमा धइगु भिंकामना यासे मां–बौया नामं हे **"गौरी–अनन्त"** नांगु छगू अक्षय कोष नीस्वनाः लोक साहित्य परिषद्यात धर्मचित्त भावं लःल्हानाद्यूगु जुल ।

थुगु गौरी–अनन्त कोषया मू तातुना

(१) लोक संस्कृति तथा लोक साहित्य विषयक च्वन्ह्याःगु कृति पिकाःपिं अथे हे थ्‌गु ख्यलय् च्वछायेबहगु योगदान बियावयाच्वंपिं अन्वेषक, विद्वान् व लोक संस्कृति, लोक साहित्यप्रेमी महानुभावपिन्त सिरपाः लःल्हाना हनेगु । थुगु सिरपाः संघ संस्थायात नं वनेफु ।

(२) लोक संस्कृति तथा लोक साहित्य विषयवस्तुस च्वयातःगु (पिमथंनिगु शोधपूर्ण कृति) पिथना बियाः च्वमियातनतुं पिथनागु सफू "**गौरी–अनन्त सिरपाः**" स्वरूप ससम्मान लःल्हायेगु ।

(३) लोक संस्कृति तथा लोक साहित्य विषयस शोधकार्य याइपिं शोधकार्यकर्तातय्‌त "**गौरी–अनन्त सिरपाः**" अन्तर्गत एकमुष्ट विद्वत्‌वृत्ति बिइगु ।

पिकाःपाखें

आदिकालंनिसें नेपाः गालय् (स्वनिगलय्) बसोबास यानावया-च्वंपिं नेवाः जातिया पुर्खाजनपिन्सं थःपिनिगु सभ्यता (Civilization) व संस्कृति (Culture) गथे याना ब्वलंकल जुइ धकाः सुनानं छकः बिचाः यानास्वत धाःसा, छखे इमिसं कँगालं कँ कयाः बूँज्या याये सयेकूगु अले छें, सतः, चपाः, देगः, बाहाः बही दयेके सयेकूगु, थाज्या याये सयेकूगु सभ्यताया विकास क्रम खनेदया च्वंसा, मेखे इमिसं अनेक चिन्तन मननया क्रम न्ह्याकाः छ्वासय् पि वायेगु, सीवसः वांछ्वयेकेगु, कलः वायेगु, बौ तयेगु निसें खेलु मत च्याकाः मन्दः पुज्यायेगु, ताहा-कःगु जजंका ववखानाः खें सगं कयाः ह्मपूजा यायेगु क्रमतक नं न्ह्याका वयाच्वंगु जुल । अले थुजोगु हे सभ्यता व संस्कृतिनाप स्वापू दुगु थी थी नखः चखः जात्रा पर्व उत्सव नं इमिसं भः भः धायक हनावयाच्वंगु जुल ।

च्वय् न्ह्यथनागु थुजोगु हे विषयवस्तुया लिधंसाय् दुवालाः विद्वान् प्रा. बलदेव जुजुं थुगु बःचाधंगु सफू च्वया बिज्याःगु जुयाच्वन । थुकी च्वमिं नेवाः जातियागु सांस्कृतिक बिशेषता व उकी दुने सुलाच्वंगु दार्शनिक पक्षयात उलावयनेगु कुतः याःगु दु । थ्व छगू च्वछायेबहगु मालेज्या खः धकाः जिमिसं भाःपिया ।

थुजोगु अमूल्यगु सफू गौरी–अनन्त कोष अन्तर्गत पिथनाः विद्वान् प्रा. बलदेव जुजुयात ससम्मान हनाः "गौरी–अनन्त सिरपाः" स्वरूप थथे पिथनागु फुक सफू लोक साहित्य परिषद्‌पाखें लःल्हायेखनाः जिपिं अतिकं गौरवान्वित जुइखन ।

च्वय् न्ह्यथनातयागु विषयवस्तुस थथेहेतुं मेमेगु पिथनेबहगु शोध-कृति नं प्राप्त जुल धाःसा जिमिसं बुलुंबुलुं उजोगु कृति पिथनेगु कुतः यानाव च्वने ।

विजयरत्न बज्राचार्य
छ्याञ्जे
लोक साहित्य परिषद्

यल (ललितपुर)
ने. सं ११११ गुन्हू पुन्ही

न्ह्यखँ

मनूतय्‌गु जीवनय्‌ संस्कृतिया गुलि आवश्यकता दु धयागु खँ थन धयाच्वनेमाःगु मदु । अथे जूसां संस्कृतिया अर्थ व अभिप्राय मथूइक अन्धविश्वासया रूपय्‌ हनाच्वना च्वनेगु नं ला बांला जुइमखु । अले संस्कृति धकाः कय्‌च्यानाः हनाच्वनेगु हे छाय्‌ धयागु न्ह्यसः भीगु न्ह्यःने दं वइ । अथे जूगुलि भीसं आजुपिनिगु पालंनिसें हनावया च्वनागु संस्कृतिइ दुने छु अभिप्राय दु, नापं गुज्वःगु दार्शनिक सिद्धान्त दुसुलाच्वंगु दु धकाः मालास्वयेगु तःसकं मयासें मगाःगु ज्या खः धयागुली सुयां विरोध अवश्य दइमखु जुइ ।

उकीसं थौंकन्हे मेमेगु संस्कृतित नं भीथाय्‌ देशय्‌ दुहां वयाः भीगु नेवाःसंस्कृतिइ ल्वाकज्यानाः संस्कृतिया स्वरूप हे स्यनीगु स्थिति खनेदया वयाच्वन । पश्चिमी सभ्यतां कयाः भीथाय्‌ न्ह्यागु सांस्कृतिक ज्याय्‌ नं तमासा क्यनेगु हे अप्वया वनाच्वंगु दु । गनं भ्वय्‌जक वन धाःसा अन भ्वय्‌ नकेगु व भ्वय्‌ नयेगु पहः हे गथे गथे जुइधुंकल । थुगु-कथं संस्कृतिइ विकृति पिहां वयाः भीगु समाज हे ङ्वाकलय्‌ दुनावनी थें खनेदया च्वंगु सकलें नेवाःतय्‌ लागि चिन्ताया खँ खः । उकिं भीगु संस्कृति छु खः, थ्व की गुज्वःगु दार्शनिक अभिप्राय दु ? धकाः भीसं सीकेगु साप हे आवश्यक जुयाच्वंगु दु ।

थ्व सफुली भीगु नेवाः संस्कृति गुज्वःगु दर्शनया आधारय्‌ छ्यलेगु यानातःगु खः धकाः चर्चा यायेत कुतः यानागु दु ।

नेपाल संबत्‌ ११११ यँलागा तृतीयाकुन्हु जिमि मां मन्त । मां बौ मदइबले दच्छितक्क बखि च्वनेगु थिति दुगुलिं जि नं बखि च्वना । उब्ले हे लाक्क जिगु मतिइ छु लुल धाःसा मदुम्ह मांया लुमन्तिइ छगू

सफू च्वये दुसा जिउ। अले जिं दच्छिया दुने नेवाःसंस्कृतिया बारय् छगू सफू च्व हे च्वये धकाः क्वःछिना।

छखें जिगु मनय् मांया नामय् छुं ज्या पूवंके दइगुलिं सन्तोष दइगुया नापं मेखे नेपालभाषा व नेवाःसंस्कृतिया ब्यलय् छगू चिकीचाधंगू जूसां तँसा तने दइगु जूगुलिं नुगलय् उत्साह ब्वलना वल। अले थःत लाःलाःगु इले च्वसा न्ह्याकु न्ह्याकुं वना।

जिं आपाः धयाथें भीसं संस्कृतिया रूपय् व्यवहारय् छ्यलावया च्वनागु खँयात हे क्वथीक स्वयाः उकियात हे प्रमाण तायेकाः उकिया आधारय् दार्शनिक खँत न्ह्यब्वयेगु याना। पुराण, धर्मशास्त्र, तन्त्र-शास्त्रतय्गु बः काः वनेबले गुलिखे भीगु संस्कृतिया खँत उगु शास्त्रत-लिसे पाय्छि मजूगु खनेदु, जबर्जस्ति पाय्छि हे यायेत कुतः याना-स्वयेबले भीगु संस्कृति धयागु फुक्क हे भारतीय संस्कृतिदुने लाःगु जू वनाः भीगु धयागु छुं हे मदुगु जू वनीगु जुल। उकिं लिखित ग्रन्थ-तय्गु गनं उल्लेख याये मफुत। भीसं याना वयाच्वनागु व्यवहार हे प्रमाण तायेकागु खः। ख नं खः, व्यवहार धयागु परम्परागत जूगुलिं प्रत्यक्ष प्रमाण खः।

अनंलि मेगु छता खँ नं छु दु धाःसा भी नेवाःतय्गु विश्वय् हे सुलिसे ज्वःमलाःगु बिस्कं हे दर्शन दु नापं उकिया आधारय् छ्यलावया च्वनागु बिस्कं हे संस्कृति दु धकाः क्यनेगु ली हे भीगु गौरव दइ, अःखः भीगु संस्कृति फुक्कं भारतीय पुराण, धर्मशास्त्र, तन्त्रशास्त्रया आधारय् छ्यलातःगु धायेगु ली भीगु न्हाय् च्वनीमखु। भीगु संस्कृतिइ खनेदुगु थःगु हे बिस्कं पहः अले बिस्कं सिद्धान्त दयेक दयेकं विभिन्न शास्त्रतय्गु सिलः न्ह्यब्वयाः व्याख्या यायेगुलिं अर्थया अनर्थ हे नं जुइफु, थ्व खँ भीसं ल्वःमंके मजिऊ।

उकिं थ्व हे नुगलय् तयाः भीगु सांस्कृतिक व्यवहारतय्गु अध्ययन अनुसन्धान यानाः लुइके फुगु खँया बः कयाः नेवाः दर्शनया थी थी पक्षत थ्व सफूली न्ह्यब्वयेगु कुतः यानागु खः।

थ्व सफू पूवंकेत इलेबेले छु गथे धकाः कुत्त कुलाः ग्यनाः ध्वात्त

च्वाना: ग्वाहालि यानादीपिं पासापिनिगु गुन त:धंगु दुगु जि तायेका। पासापिं सुरेन्द्रमान श्रेष्ठ, इन्द्र माली अथे हे मल्ल के. सुन्दरपिनिगु प्रेरणा जिगु लागी गुब्लें ल्व:मंके मफइकथं जुल। वय्क:पिन्त दुनुगलंनिसें सुभाय् बिया च्वना। अनंलि सफू पिथनेत मा:गु सकतांया भाला कया: 'लोकसाहित्य परिषद्'पाखें ग्वाहालि यानादीपिं परिषद्या दुज: पासापित व विशेष याना: जित: साप माया यानादीम्ह सत्यमोहन दाइयात ला न्ह्याक्व सुभाय् ब्यछा:सां गाइमखु। सफूया ख्व:या लागी डिजाइन दयेका बिया: ग्वाहालि या:म्ह किजा जीवन राजोपाध्याययात नं दुनुगलंनिसें मतिनाया नापं यक्व सुभाय् दु। अथे हे संकटा प्रेसया पासापिसं नं त:सकं च्यूता: कया: मा:मा:गु सल्लाह नापं बिया: सफू थायेगु ज्या पूवंका बिउगुलिं वय्क:पित यक्व यक्व सुभाय् ब्यछाया च्वना।

सफूली जि ध्वाथुइक गुलितक खँत न्ह्यब्वये फत थ्यागु खँ ब्वमिपिसं सफू ब्वना: तिनि धाये फइ। छु मचा: मगा:गु खँत बाय् पाय्छि हे मजूगु खँत नं दयाच्वंगु दुसा पतिनं सुया: क्यनादिल धा:सा उज्व:पिं ब्वमिपिं प्रति सुभाय् ब्य:छाया: थ:गु द्वंगुयात सुधार यायेत कुत: याये।

सुभाय्!

च्वमि

धलः

१. संस्कृति व दर्शन

मनू जुया: जन्म कासेंलि जीवनय् छुं महत्त्वपूर्णगु लक्ष्य प्राप्त यानाः थःगु जीवन सफल यायेत कुतः अवश्य यायेमाः, खालि मृत्युयात पियाः म्वायेगुया लागी जक म्वायेत स्वयेगु खःसा अथवा जीवनय् मखुगु कर्म यानाः हाकुगु किचल किकाः म्वाना च्वने माःसा ला भीगु जीवन अर्थे हे सित्तिकं फुना वनीगु जक मखसे सीधुंकाः तवक नं मभिगु व बांमलाःगु खँया उदाहरण जुयाः च्वनेमाली। थथे जीवनयात सित्ति फुकेगु भी मनूतय् लागी ल्वःगु खँ गुब्लें हे जुइमखु। अथे जूगुलिं मनू जूसेंलि भिं मनू जुयाः म्वाये सयेकेमाः, सभ्यता व संस्कृति ज्वाला ज्वाला थीगु जीवन जुइकाः म्वायेगु हे जीवनया सफलता खः।

जीवनया लक्ष्य गुज्वःगु जुइमाः धायेबले थथे हे धकाः छक्वलं क्वःछीगु धाःसा अःपु मजू। जीवनया लक्ष्यया बारय् विश्वय् यक्व सिद्धान्त त पिहां वयाच्वंगु दु, गुकियात थी थी दर्शनया नामं प्रचारय् वयाच्वगु दु। उज्वःगु दार्शनिक सिद्धान्तं मनूतय्‌त जीवन गुगुकथं न्ह्याका यंकेमाः धकाः लँ क्यना च्वनी। व हे लँयात बाय् जीवन-पद्धतियात संस्कृति धायेगु यानातल। उकिं छु खँ सीदत धाःसा संस्कृति धायेमात्रं हे उकिइ दर्शन दये हे माः। दार्शनिक अभिप्राय मदुगु संस्कृति संस्कृति मजुसे अन्धविश्वास जक जुई। नेपालय् च्वंपिं नेवाःतय्‌गु संस्कृतिइ नं तःसकं महत्त्वं जायाच्वंगु दर्शन दु, गुगुलिं भीत बांलाःगु जीवन हनेत लँ क्यना च्वंगु दु।

नेपाः छगू थुज्वःगु दे खः, गुगु भौगोलिक दृष्टिकोणं चिकीचा धसां थन विश्वय् हे सुंलिसे ज्वःमलाःगु बिस्कं हे संस्कृति कय् च्यानाः जीवन हनाच्वंपिं नेवाःत दु नापं इमि बिस्कं हे दर्शन नं दु। खय्‌तला

थन भारतपाखें इलेब्यले दुहाँ वया च्वंपि मनूतय्सं हखेयागु हे संस्कृति नं ज्वनावया: छ्यलाच्वंगु नं सलंस: दँ दयेधुकूगुलिं भारतीय संस्कृतियात हे नेपा: देयागु संस्कृति धाइपिं नं थन यक्व हे दयेधुंकूगु दु। थुकिं याना: थनयागु मौलिक संस्कृतिइ नापं प्रभाव लाना: ल्वाकज्याना: छगू थें हे च्वना: यक्व स:सिउ धा:पिंत थ्यंकं भ्रम जुयाच्वंगु दु। वास्तवय् थुज्व:गु भ्रमयात चीका: वास्तविकता छ्यू खः धयागु भीं सकल नेपा:मिपिंसं बाय् कमसे कम फुक्क नेवा:तय्सं सीके व थुइकेगु त:सकं हे आवश्यक जुयाच्वंगु दु। थुकिं नेपा:मिपिनिगु व नेपा:देयागु हे गौरव विश्वया मिखाय् च्वन्ह्याइ।

卐

२. नेवा दर्शनया सिद्धान्त

गुगु नं दर्शनया मूल लक्ष्य छगू दइ, गुगु लक्ष्य प्राप्त यायेया लागि लँपुन दर्शनं व्याख्या यानाः क्यना च्वनी। भारतीय आस्तिक दर्शनया मूल अन्तिम लक्ष्य मोक्षप्राप्ति खः। मोक्ष धयागु थुज्वःगु अवस्थाय् थ्यनीगु खः कि मनूया थ्व संसारलिसे सदांया लागि हे स्वापू तनावनाः याकःचा आत्माया रूपय् जक अस्तित्व ल्यनाच्वनीगु खः। अथे जुयाः हे छुखलः दार्शनिक तय्सं (सांख्य दर्शनया सिद्धान्तकथं) मोक्षयात कैवल्य प्राप्ति धकाः धायेगु यानाच्वंगु दु। कैवल्य धयागु प्रकृतिया पाखें ब्यागलं च्वनाः याकःचा जुइगु खः। मोक्ष जुल धायेवं संसारया सुख दुःखं थी फइमखु धयागु धारणा दु। व हे मोक्ष प्राप्ति यायेगु लक्ष्यय् थ्यंकेत गुज्वःगु लँय् भीसं जीवन न्ह्याकेमाः धकाः पुराण, धर्मशास्त्र, तन्त्र-शास्त्रय् थीथी खँ त वर्णन यानातःगु दु। उकियागु लिधंसाय् हे भारतीय संस्कृतियागु निर्माण जुयाच्वंगु खः। अथे जूगुलिं भारतीय संस्कृति कथं गुलिं नं धर्म कर्म जुयाच्वनी, उकियागु ताः मोक्षप्राप्ति हे खः। छगू हे जन्मय् याये मफुसां मेमेगु जन्मजन्मान्तरय् वनाः छन्हु मोक्ष प्राप्त याये फइ धयागु धारणा भारतीय आस्तिक दर्शनय् दु।

भीथाय्यागु नेवाः संस्कृति कथंयागु दर्शनया लक्ष्य मोक्षप्राप्ति मखसे देवत्व प्राप्ति अर्थात् मनू द्यः जुयावनेगु खः। अथे जूगुलिं थन-यागु संस्कृतिया दर्शन, अले थनयागु तान्त्रिकता सुलिसे ज्वः मलानाः थःगु हे मौलिक पहलं जाःगु बिस्कं हे जुयाच्वंगु दु, थ्व थनया विशेषता खः।

भारतयागु आध्यात्मिक दर्शनया प्रवर्तक व ज्ञातात व्यास, कपिल, पतञ्जलि थिं ज्याःपिं ऋषिमुनिपिंसं आत्मचिन्तन यानाः अनेक कठोर

तपस्या त यानाः नं इपिं द्यः जुया वनेमफु, सायद मोक्ष प्राप्त यानावन जुइ, पुराणय् स्वयेबले अथे हे खने दु। उज्व:पिं ऋषिमुनिपिंत तःधंपिं ज्ञानी महात्मात धकाः श्रद्धा यानाः सकसिनं थौंतक्कं माने याःसां द्यः धकाः हे भाःपियाः पुजाकुथि इमिगु मूर्ति बाय् छुं प्रतीक वस्तु तयाः न्ही न्ही पूज्याना तःगु गनं मदु। थुकियागु मतलब खः इपिं द्यः जुयावंपिं मखु, ज्ञानी महात्मात धकाः नां जाःपिं जक खः।

भीथाय् धाःसा गुलि तान्त्रिकतय्‌त द्यः जुयाः सिद्ध जुयावंपिं धकाः सलंसः दंनिसें न्ही न्ही पुजा यानाः इले ब्यले जात्रा नापं यानाः नखः हे हनाः नेपाःमिंपिंसं माने यानातःगु दु। फंपियाम्ह तान्त्रिक जुगु पचलि द्यः जुयावंगु, अथे हे कंग, लुमरि, लुति अजिमा द्यः जुयावंपिं तान्त्रिक म्ह्याय्‌मस्त व मखं छेँया द्यः बाज्याया म्ह्याय् बिज्यासःद्यः जुयावंगु खँतय्‌सं थनयागु संस्कृतिया सिद्धान्त मनूत द्यः जुयावनेगु खः धकाः प्रमाणित यानाच्वंगु दु।

मोक्ष जुइगु व द्यः जुइगु छता हे खँ मखु। मोक्ष जुल धायेवं मनूया संसारलिसे पूर्ण रूपं स्वापू तनावनी, वया नाताकुता धयापिं नं सुं हे दइमखुत। भीथाय्‌यागु दर्शनकथं द्यः जुयावपिनि दे, समाज व परिवार लिसे स्वापू दया हे च्वनी, छेँय् ःह्यागु ज्या याःसां इमित नं थ्याकाः पुज्यानाः स्वापू तया हे च्वनेमाः। मोहनिया पचलि मलः कुन्हु पचलि आजुया थाय् पुज्याः वइपिं व द्यः दर्शन याः वइपिनिगु ल्याः चाः हे दइमखु। अथे हे थापं व स्याकुत्याकु कुन्हु अनंलि पाहां चन्हेबले नं लुमरि, कंग अजिमा द्यः तय् थाय् पुज्या वइपिं उत्तिकं हे म्वः म्वः दयाच्वनी। खय्‌तला अबतारवादी पुराणपन्थीतय्‌सं आजुद्यः दक्वसित महाद्यःया अवतार भैरव व अजिमा द्यःतय्‌त पार्वतीया अवतार भगवती काली आदिया विभिन्न नां छुनाः उज्वःगु हे भावं द्यः दर्शन याः वइपिं नं अन यक्व मदुगु मखु, अथे जूसां नेवाः संस्कृति कथं याम्ह द्यः धकाः इमि हने मास्ते मवयाः इमिसं घय्‌सुना वयाच्वंगु दर्शनकथं हे द्यः हनेगु पूर्वाग्रह कयाः अथे यानाच्वंगु खः। पुराणवादीतय्‌सं ला वसन्तपुरय् च्वंम्ह तलेजु आगं द्यः रूपम्ह द्यः मय्‌जु लाय्‌कू कुमारीयात श्यकं महा-

द्य:या काय् स्कन्द कुमारया शक्तिरूप कौमारी धका: तवकं धायेगु यानाच्वंगु मसिउगु खँ मखु। उकिं उज्व:पिं फुक्कं मनूद्य:त ख:। इमि भौलिसे सदां स्वापू दया हे च्वनी।

द्य: जुइगु धयागु थुज्व:गु अवस्था ख: कि गुकी मनूतय्‌के छगू त:धंगु शक्ति बुया वई, अले मनूतय् जीवनय् वये फुगु दु:ख कष्ट व मभिंगु खँ चीका: थ: याक:चिंत जक मखु, थ:लिसे स्वापू दुपिं सकसितं कल्याण याना च्वने फइ। पचलि आजु थिज्या:पिं आजुद्य:त व कंग, लुमरि, लुति थिज्या:पिं अजिमाद्य:तय्‌सं देशय् हे सुरक्षा यायेगु ज्या यानाच्वंगु दु धका: न्हापाँनिसें भा:पिया वयाच्वंगु दु। अथे जूगुलिं इमित नख: चख:बले व इमिगु जात्राबले नापं सकसिनं सम्हय् छ्याया: जीव बलिभोग बिया: त:च्वतं मानेयाना त:गु ख:। परिवारय् सुयां जन्मन्हि जक जुल धा:सां पूजा छ्वया: इमित ल्व:मंकी मखु। मोहनिबले पाया: द्य: जुया: मनूत जिगिजिगि खाना: आगंवथां पिहाँ वइबले, अथे हे द्य.प्याखनय् आजुद्य: अजिमाद्य:त जुया: प्याखं हुलीपिं प्याखंम्ह: तय्‌के नं द्य:या शक्ति बुया वयाच्वनी। अथे जुया: हे इमित जात्रा स्व:व:पिं व प्याखं स्व:वपिं मनूतय्‌सं धात्थेंयाम्ह हे द्य: भा:पिया: भाग्याना: पुज्याना: मानेयाई।

थय्‌तला इपिं प्याखंम्ह: द्य:त सदांया लागी हे द्य:जूगु मखु, ज्या सिधयेवं इपिं हानं साधारण मनूया रूपय् लिहां वइतिनि। सदांया लागी द्य: जूपिनि ला इमिगु भौतिक शरीर दइमखु, इपिं छुं जन्तरय् बाय् कलशय् दुबिना: हानं मनूया रूपय् वये म्वाय्‌क हे द्य: जुयाच्वनी। थथे जुइगुयात सिद्ध जुइगु धका: धायेगु यानात:गु दु। थन पचलि आजु व मेमेपिं अजिमाद्य:त थथे हे सिद्ध जुयावंपिं न्हापा मनू लिपा द्य: जूपिं ख:। थुगुकथं मनू हे द्य: जुइगु लक्ष्य जुयाच्वंगु नेवा:तय्‌सं धय्‌सुना वयाच्वंगु 'नेवा: दर्शन' ख:। थ्व विश्वय् हे गनं मदुगु छगू नेवा:तय्‌गु मौलिक दर्शन ख:।

३. नेवाः संस्कृतिया ऐतिहासिकता

संस्कृति धायेवं परम्परागत रूपं मनूतय्सं हनावयाच्वंगु रीति-रिवाज आदिया खँ जुइ। उकिं संस्कृतिया इतिहासलिसे सत्तिक हे स्वापू दइगु खँ सत्य खः। थ्व हे खँयात कयाः नेपाः देशय् च्वंपिं नेवाःतय्गु संस्कृतिया नं ऐतिहासिकताया बारय् वाला स्वयेगु तःसकं आवश्यक जूगु ताल। थन थ्व हे खँय् छुं भती वालेगु कुतः याये।

दक्वले न्हापां नेवाः संस्कृति गनं गब्लेनिसें न्ह्याना वयाच्वंगु खः धयागु खँय् बिचाः यानाः स्वयेबले आःतक थथे हे धकाः क्वःछी फुगु ऐतिहासिक प्रमाणत लुइके मफया हे च्वन तिनि। उकिं यानाः मनूतय्सं थः थः कथं मती लूथें व्याख्या यायेगु नं यानाच्वन। थःत छिथें च्वंगु छकूचा जक च्वः लुल धायेव उखे थुखेया छुं हे च्यूताः मतःसे यः यः थे व्याख्या याना यकेगु यक्व जुयाच्वन।

विशेष यानाः नेवाः संस्कृतिया बारय् भारतीय संस्कृतिया समर्थकतय्स पुराण, धर्मशास्त्र, तन्त्रशास्त्रत न्ह्यथनाः नेवाः संस्कृतियागु ज्याखँयात जबर्जस्ती पुत्तु पुइकाः उखेपाखे हे लाकेत कुतः यानाच्वंगु दु। सांख्य वेदान्त आदि हिन्दू दर्शनया आधारय् हे नेवाःसंस्कृति नं न्ह्याना वयाच्वंगु खँ धयाच्वन। अथे हे बौद्धमार्गीतय्सं नं बौद्ध दर्शनया आधारय् नेवाः संस्कृतिया व्याख्या यायेगु यानाच्वन।

थथे जूगुया कारण नं दु, थन नेपालय् भारतपाखें हिन्दु धर्मावलम्बीत यक्व हे इलेबेले दुहां वयाः इमिसं हिन्दु धर्मया सिद्धान्त व उकिया आधारय् छ्यलाच्वंगु संस्कृतित न्ह्याका थकूगु दु धाःसा बुद्धया शिष्य उपशिष्यत नं थन वयाः इमिगु सिद्धान्त प्रचार याना वन। अले थनयागु संस्कृतिइ नं इमिगु प्रभाव लाइगु स्वाभाविक हे जुल। सूर्यविक्रम

ज्ञवालीया बिचाः कथं 'दक्षिगं वःपिं मनूतय्‌सं थःनाप बौद्ध धर्म, जैन धर्म व संस्कृत बाय्‌ प्राकृत भाय्‌ नं ज्वना वल ।' (ज्ञवाली २०१९: २१२) थथे धायेबले उखेयागु संस्कृति ल्वाक ज्यानाः नेवाः संस्कृतिया दर्शन व उकिया अभिप्रायत थथे हे धकाः थुइकेत थाकुया वन ।

नेपाःयागु इतिहास पुइकाः स्वयेबले छु खने दु धाःसा नेपाः देया आदिवासी मनूत गोपालवंशी व अनंलि किरातीत खः धकाः आपाः इतिहासकारतय्‌ धापू दु, नापं थौंकन्हे इपिं गुगु रूपय्‌ च्वंच्वन धायेबले नं इतिहासकारतय्‌ छ्‌वाः म्हुतुं धयाच्वंगु दु, इपिं नेवाः समुदायय्‌ हे दुबिना च्वंगु दु । आः नं नेवाःतय्‌गु वर्गय्‌ गोपाली धाःपिं व अथे हे सापू धाःपिं दु, इपिं गोपालवंशीत खः धायेगु यानाःतगु दु । अनंलि थन च्वंपिं ज्यापुतय्‌त किराती धकाः धाइपिं दु । वंगलय्‌ च्वंम्ह आजुद्यःयात द्यः खलः ज्यापुतय्‌सं इमि पुर्खा यलम्बर (किराती जुजु) धकाः धयाच्वंगु दु । नापं इपिं नेवाः जुयाः नेपालभाषा ल्हानाः नेवाःसंस्कृति हे हना वयाच्वंगु भीसं खना च्वनागु दु । आः नेपाल भाषा इण्डोयूरोपियन खलःया भाय्‌ मखसे तिब्बती बर्मीज खलःया भाय्‌ धकाः भाषाशास्त्री-तय्‌सं क्वःछिनातःगु दु धाःसा नेपालभाषा भारतं दुहां वःगु मखु धयागु खँ सीदत । थथे जुसेंलि आदि नेवाःत नं भारतीय संस्कृति ज्वनाः थन दुहां वःपिं नं मखुत । अले नेवाःतय्‌सं प्राचीन परम्परांनिसें हना वयाच्वंगु संस्कृति नं भारतीय शास्त्रया आधारय्‌ न्ह्याना वयाच्वंगु न खः हे मखुत । थ्व तःसकं बिचाः यायेमाःगु खँ खः । इन्द्रमालीया नं धापू थथे दु, '.. थ्वः थ्वः मनूत उत्तरं वयाः थन च्वनेगु यात । थ्व हे जाति काला-न्तरय्‌ वयाः ङंपार जाति जूवल ।' (सयपत्री वर्ष १ अंक १ २०५२ ने. रा. प्र. प्र.) थुकिं नं नेवाःतय्‌गु संस्कृति भारतं दुहां वःगु मखु धयागु खँय्‌ तिबः बिउ ।

भारतया वैशाली वःपिं लिच्छवीत थौंकन्हे गुगु रूपय्‌ च्वंवन धयागु खँ आःतक्कं थथे हे धकाः क्वःछी फूगु मखुनि । अनंलि मल्लत ला आःतक्कं नेवाःवर्गय्‌ च्वनाच्वंगु द हे दनि । इपिं भारतं हे थन दुहां वःपिं धकाः इतिहासं प्रमाणित हे यानातःगु दु । मल्ल जुजु स्थिति मल्लं भारतं पण्डितत सःताः भारतीय धर्मशास्त्र व तन्त्रशास्त्र त प्रचार याकूगु

नं इतिहासय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु । अथे जुगुलिं इमिगु प्रभाव लानाः गुलिखे भारतीय संस्कृतिया खँत थनयागु मौलिक संस्कृतिइ ल्वाकज्याः वल, नापं मल्लतय्सं थनयागु नेवाः सस्कृतियात नं स्वीकार यानाः काःगुलिं नेवाः संस्कृतियागु थःगु पहः नं ल्यना हे च्वन । थथे जुयाः सिद्धान्त भिन्न भिन्न जुयाः नं ल्वाक ज्यानाः छगू थें हे जुयाच्वन ।

ह्यानं मेगु नं छगू खँ छु दु धाःसा थनयापिं मूल नेवाःतय्त मंगोलियन मूलयापिं नं धायेगु यानातःगु दु । थुकिं नं नेवाः संस्कृति भारत थन दुहां वःगु मखु धयागु सी दु । उकिं थनयागु नेवाः संस्कृतिया दर्शन बिस्कं हे खः धकाः अवश्य सकसिनं स्वीकार याये हे माः ।

आः वइ नेवाः संस्कृतियागु मौलिकता बयनीगु सफूत छु छु दु धायेबले छुं हे प्रामाणिकगु ग्रन्थत लुइके धाःसा फुगु मखु । वास्तवय् थीथी कारणं यानाः सफूत न्ह्यब्वये मफयाच्वन ।

सफू मदुगुया छगू कारण छु धाःसा न्ह्यापा थन प्रेसयागु व्यवस्था मदुगुलिं ल्हातं च्वयातःगु सफू हे जक दइगु जुयाः सफू साप हे म्हो जक दइगु जुल, उकीसं निगू प्यंगू जक दुगु सफू नं आगमय् दुने गोप्य यानाः तया तइ, अले उकिया अध्ययन याये न्ह्याःपित सफू ब्वनाः स्वयेगु अवसर हे मन्त । धायेत ला आःतवक नं ततःसकं महत्त्व बियाः मनूयागू हिं च्वयातःगु सफूत गनंगनं आगमय् दनि । अनुसन्धान यायेत मात्त माला जूपिं छम्ह निम्हेसिनं उज्वःगु सफू स्वयेगु अवसर दतं नं विशेष विधि मयावकं सफू पुइके हे मजिउगु धयातःगु जुयाः सफूया द्यवः जक स्वयाः पुइका स्वयेगु साहस याये मफुगुलिं अथें त्वःता थकूपिं दु । उकिं सफू 'दु ला दु' धायेगु जक जुल ।

अनंलि सफूत मदयावंगुया मेगु कारण नं दु । थन इलेबेले पिनें थी थी थासं मभिंपिं मनूत दुहां वयाः आक्रमण हे याः वःपिं दु धयागु इतिहासय् धयातःगु दु । उगु इले थनयागु यक्व हे ऐतिहासिक महत्त्वया वस्तुत स्यंका थकूगु दु धकाः धायेगु यानातःगु दु । समसुद्दीन इलियासं थनयागु यक्व हे सफूत छ्वयेकाः हे नाश याःगु दु धाइ । अथे हे शंकराचार्यं नं यक्व ग्रन्थत मदयेका बिउगु दु धयागु मनूतय् धापू दु । अनंलि

क्रिश्चियनतय्सं नं थनया धर्म ग्रन्थत नष्ट याना थकूगु खँ नं न्यने दु। येँ देशय् लायकू न्ह्यःने च्वंगु कालभैरवया लिउने यक्व धर्म ग्रन्थत बँय् गाः म्हुयाः तयाः चां ल्हानाः तयातःगु दु धकाः थ्व खँय् पत्याः यानाः आपाः नेवाःत धर्मग्रन्थ दुगु थासय् तुति न्हुइ मत्यः धकाः कालभैरव द्यः हे चाः मह्रिउसे न्ह्यःने पाखें दर्शन जक यानाः वनीगु चलन आःतवकं दहे दनि।

धात्थें हे धायेगु खःसा लिखित जक प्रमाण जुइ धायेगु नं पूर्ण सत्य जुइमखु। गुलि अलिखित खँ त परम्परागत रूपं इतिहास ज्वनाः वयाच्वंगु दयाच्वनी। उज्वःगु खँ उचित कथं नाला कयाः प्रमाणया रूपय् स्वीकार यायेमाः। अथे जूगुलिं थन नेवाःतय्सं हनावयाच्वंगु सांस्कृतिक ज्याखँत व इमिसं छ्यलावयाच्वंगु व्यवहारय् खने दयाच्वंगु खँत नं छगू कथं अलिखित इतिहास खः, उकिया आधारय् वालाः स्वयेबले नेवाः संस्कृतिइ सुलिसे ज्वः मलाःगु बिस्कं हे दर्शन दु धयागु खँ यच्चुक हे खने दु।

४. नेवा दर्शनया विशेषता

(क) सामाजिकतावादी सिद्धान्त,

थन नेवाःतय्सं हनावयाच्वंगु संस्कृतिया दार्शनिक सिद्धान्त व्यक्तिवादी मजूसे सामाजिकतावादी खः । विज्ञानवादीतय्सं भौतिक पदार्थयात फच्छिफत्तले जीवनय् प्रयोग यानाः अनेकथंयागु सुखसुविस्ता प्राप्त यानाः आनन्द कायेगु जीवनया लक्ष्य खः धकाः धयाच्वनी धाःसा अध्यात्मवादीतय् धारणा कथं भौतिक पदार्थपाखें दइगु सुखत अस्थायी क्षणिक जुइगुया नापनापं मनूतय्त विलासी दयेकाः अनैतिक तक्क न यानाबिइ फुगुलिं थुज्वःगु भोगविलासया सुखपाखे आकर्षित मजूसे थःगु आत्मा म्हसीकाः आत्मज्ञान कयाः आत्मसन्तोष कायेगु हे दक्वले तःधंगु आनन्द खः धकाः थुज्वःगु धारणा नुगलय् तयाः अध्यात्मवादीत संसारया सुखभोगं तापाक्क च्वनाः थःगु मनयात जबर्जस्ति चिनाः आत्मदर्शन यायेगु धकाः कुतः यानाच्वनी ।

थनयागु नेवाः दर्शनया सिद्धान्त कथं व्यक्तिगत स्वार्थयात जक न्ह्यःने तयाः भौतिक वस्तुयात जक महत्त्व बिइगुया नापनापं नैतिकता हे त्वःताः ला लाःथें यानाः विलासी जीवन हनेगुयात क्वह्यंगु ज्याः भाःपिया तःगु दु सा अध्यात्मवादीत थें परिवार, समाजयात नापं त्वःता याकःचा जुयाः आत्मसन्तुष्टि कायेगु नं बांलाः तायेकेगु मयाः । न्ह्यागु ज्याय् नं समाजया फुक्क जःत बाय् खलःत मुनाः ज्याखँत पूवकेमाःगु थिज्याःगु च्वछायेबहःगु बिचाः थुगु सिद्धान्तय् दुथ्यानाच्वंगु दु । अथे जूगुलिं थनयागु संस्कृतिया सिद्धान्त धार्मिक जुयाः नं सामाजिकता व राजनैतिकताय् थ्यंकं स्वापू तयाः सकसितं भिनीगु उद्देश्य दुगु सिद्धान्त जुयाच्वंगु दु । नेवाःतय्सं हनावयाच्वंगु व्याक्कं सामाजिक ज्याखं व

गुलि गुलि राजनीति दुने ला:गु ज्या थ्यंकं थनयागु संस्कृति कथं पूवंके मायकात:गु दु, यदि उकिइ ला: ला:थे जुल धा:सा उकिया लिच्व: न बांलाइमखु धयागु धारणा कयात:गु दु ।

समाजयू मुयां मचा बुल धा:सा नां छुइगु ज्यांनिसे कया: जा नकेगु, कयतापुजा यायेगु, इहि यायेगु आदि सकतां ज्या परम्परांनिसें थ:गु पहलं हनावया च्वनापिं आगंद्य: दिग्द्य:त पुज्याना: पूवंकेमा: । आगंद्य: दिग्द्य:तयू प्रतीकया रूपयू छुं वस्तुत न्ह्य:ने तया: (ग्व:गु ग्वयू, बायू जाकि पुच: बायू किसलि तया:) पुज्याना: धौसगं ख्येंसगं बिया: विधि यायेमा: । थुज्व:गु विधित छुं शास्त्रोक्त मखसे परम्परागत रूपं याना वयाच्वंगु ख: नापं थुकिइ दार्शनिक सिद्धान्त नं दुसुलाच्वंगु दु । परम्परागत धायेमात्रं अन्धविश्वास थें जक यानात:गु मखु । थुकिं सी दु कि भीगु संस्कृतिइ सामाजिकताया गुलि महत्त्व दु । द्य:यागु वरदान प्राप्त याना: थ: याक:चिया जक भिं जुइकेगु व्यक्तिवादी बिचा: भीथायू म्या: भचा हे खने मदु ।

राजनीतिया खँयू नं देया गद्दीनसीन जुजुयात राज्यया अभिभारा बिइगुया रूपयू वसन्तपुरयू द्य:छेँयू च्वंम्ह तलेजु कुमारीं दँयू दँस्कं येंया:या नानिचाया: कुन्हु तिका बिइगु ज्या जुई । अनंलि भिंनिदँयू भिंनिदँयू छक्व: मोहनिया चालंकुन्हु छक्व: पचलि आजुं मरुसत:या न्ह्य:ने च्वना:, अले छक्व: लुमरि अजिमां मखनयू सिंदुवातयू च्वना: खड्ग हिला: खड्गसिद्धि बिइगु ज्या राष्ट्रिय समारोह याना: पूवंकेमा: । थुगु कथं जुजुं सिद्धि प्राप्त याना: देशयू च्वपिं सकल जनतायात रक्षा यायेगुया नापं सुख बिइगु जिम्मा कया: ज्या याये फइगु धारणा ख: । थ्व परम्परायात पूमवंकल धा:सा देशयू छुं मखुथे जुइफु धयागु खँ नं धायेगु या: । थ्व थनयागु राजनैतिकतालिसे संस्कृतियागु स्वापू दुगुया दसि ख: ।

(ख) संघर्षवादी सिद्धान्त,

थनयागु धार्मिक क्रियाकलापया नं थ:गु हे बिस्कं पह: दु । द्य: पुज्यायेबले पौराणिक द्य:तयूत पुज्यायेबले थें 'अन्यत्र शरणं नास्ति

त्वमेव शरणं मम' धकाः सम्पूर्ण रूपं द्यःया शरणय् वनेगु सिद्धान्त मखु। थःत माःगु सकतां द्यवं पुरेयाना बिइ धकाः द्यःया भरय् मिखा तिस्सिनाः ल्हाः प्वः चिना च्वनेगु खँयात थन मान्यता मदु। पुराणय् भक्त प्रल्हादयात नारानद्यवं थः हे थाय् थासय् वनाः संकट बचय् यानाः अन्त्यय् नरसिंह अवतार कयाः हे प्रल्हादयात दुःख बिया च्वंम्ह हिरण्यकशिपुयात बध याना बिल, प्रल्हाद ला 'स्याये सां स्या, पाले सां पा' धकाः नारानद्यःया शरणय् ल्हाः प्वः चिना च्वंगु बर्णन दु। भीगु नेवाःसंस्कृतिइ धाःसा द्यवं छुं याःवइ मखु, फुक्कं थम्हं हे यायेमाः धयागु बिचाः दुथ्याना च्वंगु दु। बरु द्यः पुज्यायेबले मनूयाके शक्ति बुया वयाः अनेक ततःधंगु संकटलिसे थ्यंकं ल्वानाः ज्या सफल यायेफइ धयागु सिद्धान्त दु। थुकिया उदाहरण मोहनिबले पायाः पिहाँ वइगुयात कायेफु। अन नरसिंह पिहाँ वःथें द्यः पिहाँ वइगु मखु, मनूत हे द्यः जुयाः जिगिजिगि खानाः मभिं तत्त्वतलिसे संघर्ष यायेत पिहाँ वइ। उकिं थ्व संघर्षवादी सिद्धान्त खः, शरणवादी मखु। थुज्वःगु सिद्धान्तं मनूयागु शारीरिक मानसिक व बौद्धिक शक्तियागु जीवनय् तःधगु महत्त्व दु धकाः क्यनाच्वंगु दु। अथे जूगुलिं थनयागु धार्मिक धारणा समाज त्वःताः बनय् वनाः तपस्या याः वनेगु अथवा छेंय् हे च्वंसां नं सुलिसे छ्वासमिस मयाःसे याकःचा अलग्ग उपाय् च्वनाः द्यः भक्ति यायेगु थिंज्याःगु अव्यावहारिक मखु, उकिं नेवाः दर्शन संघर्षवादी खः, पलायनवादी मखु।

(ग) लौकिक रूपम्ह द्यः हनेगु सिद्धान्त,

पुराणय् हंय् गया च्वंम्ह ब्रम्हाया प्यंगः छ्यं, गरूड गया च्वंम्ह बिष्णुया प्यपा ल्हाः, दोहं गया च्वंम्ह महाद्यःया छ्यनय् चन्द्रमा व गङ्गाखुसि आदि अलौकिक रूप दुपिं द्यःतय् बारय् वर्णन यानातःगु दु। थन धाःसा उज्वःगु अलौकिक काल्पनिक रूपम्ह मखसे मनूत व मनूतय्सं जीवनय् छ्यलेमाःगु वस्तुतय्त हे द्यः मानेयाना तःगु दु। थथे मनूत द्यः जूपिनिगु उदाहरण ला यक्व हे कायेफु, आजुद्यः अजिमाद्य या रूपय् पुजा फयाच्वंपिं गुलि द्यःतय्त आःतक्क नं द्यःखलःया मनूतय्सं इमि

सुखो धकाः धायेगु याना हे च्वंगु दु। अनंलि ये याःबले जात्रा याना हइपिं गनेद्यः, भ्यल्लु, कुमारीत व द्यः प्याखंया प्याखंम्वः द्यःत नं मनू हे खः।

अनंलि वस्तुत द्यः माने यायेगुया नमुना नं यक्व हे दु। दक्कले न्हापां ला भी च्वनेगु याना तयागु छेँयात भीसं न्ही न्ही द्यः धकाः भाःपियाः पुज्यानाः मूलुखां पिहाँ वंक्व पत्तिकं दुहाँ वक्व पत्तिकं भाग्या-येगु याना च्वनागु दु। अथे हे मोहनिबले आगमय् पुज्याये माःगु खड्ग व थापिले तयेगु थ्वं, अय्लाः, सम्ह्य् ज्वलं त, स्वन्तिबले पुज्यानातयागु धनसम्पत्तित व थिला पुन्हि कुन्हु कू पुज्यानातयागु अन्न बालितय्त द्यःया रूपय् मानेयाना हे वयाच्वनागु दु। थुकिं छु क्यनाच्वंगु दु धाःसा द्यः धयाम्ह सु अलौकिक शरीरधारी व्यक्ति मखु, व छगू शक्ति खः। उज्वःगु शक्ति मनुयाके व छुं वस्तुतय्के च्वन धायेव मनू व वस्तु नं द्यः जुई। थ्व खँ भीसं यानाच्वनागु व्यवहारं स्पष्ट क्यनाच्वंगु दु।

(घ) धार्मिक सहिष्णुताया विशेषता,

प्राचीन कालंनिसें नेपाःदेशय् धार्मिक सहिष्णुता दयाधयाच्वंगु खँय् नेपाःमि सकसियां न्हाय् तःपु। अथे जूसां छु जुयाः थ्व सहिष्णुता दुगु धयागु रहस्यया खँ धाःसा आपाःसिनं मसिउ। मेमेथाय् देशय् धर्मया खँय् हि बाः बाः न्ह्याक्क ज्यानका ज्यान वंक ल्वापु जुया च्वनी, भीथाय् धाःसा धर्मया बारय् गुब्लें हालेतक्कं म्वाः। थ्व नेवाः संस्कृतिया नेवाः दर्शनयागु सिद्धान्तं यानाः जूगु खः।

नेवाः दर्शनया सिद्धान्त कथं मनू व मनूयात माःगु वस्तुयात द्यः भाःपीगु खं यानाः थन न्ह्याम्हं द्यः, न्ह्यागु द्यः जुल। अले मेमेगु दर्शन कथं यापिं द्यःत नं हनेगुली छुं विरोधया खँ मन्त। अथे जूगुलिं हिन्दु द्यःतय्गु मूर्तित व बौद्ध द्यःतय्गु मूर्ति व चीभाः द्यःतय्त नं छिमिगु जिमिगु धकाः भेदभाव मतःसे पुज्यानाः हनेगु यानाच्वन। पुज्यायेबले धाःसा थःगु हे सिद्धान्त कथं थः सरह हे भाःपियाः थम्हं छु नयागु खः, व हे द्यःयात नं छायाः पुज्याना च्वनी। एकादशी कुन्हु नारान्द्यःया उपाय् च्वनेबले, अथे हे अष्टमीकुन्हु भगवान् द्यःयागु उपासना यायेबले

अम्यः (ला, स्यें, अयुला: आदि) मनःसे ज्या पूर्वक्सां बर्त सिथयेकाः कन्हेकुन्हु 'नँ पयनेगु' धकाः सम्हय् स्यें सगं कयाः थःगु संस्कृतियागु सिद्धान्त त्वःतीमखु । गुलि थासय् ला मह्नाद्यः नारानद्यःयात थ्यंकं सम्हय् छायाः पुज्याना च्वनी । द्यःयात नं थःथें भाःपियाः व्यवहार यायेगु खँया छगू नमुना भीसं थ्व नं कायेफु कि छु नं द्यःपुजा सिधयेकाः भ्वय् नयेमाल धाःसा दक्वले न्ह्वय् द्यः भाग तयेगु धंकाः थः सरह हे द्यःयात नं भ्वजय् ज्वलय् पयतुकेगु ल्याखं थाय् तया तइ, अले थम्हं नक्व द्यःयात नं छता हे मद्व कुसे तयाः माने यानातइ । अन द्यःयात 'थ्व जिउ, थ्व मजिउ' धकाः छु बार दइमखु, सकतां जिउ, सकतां तयेमाः । थथे न्ह्याम्ह द्यःयात नं थःथें भाःपीगु भीगु संस्कृतियागु सिद्धान्त जूगुलिं थन धार्मिक ल्वापु जुइगु लँ हे मदु । देया जुजुं नापं गुब्लें पशुपतिइ, गुब्लें कृष्ण मन्दिरय् द्यः दर्शन याःवंसां गुब्ले कुमारीया पाली भ्वपुइमाः, अले सम्यक् न्यायेकीबले समय् द्यःतलिसे ज्वः छुनाः बुद्धपुजा नं फः वनेमाः ।

स्वय्तला थुगु विषयय् बुद्ध भगवान्यात नं नारानद्यःया हे छगू अवतार धयाः, कुमारी धयाम्ह नं पौराणिक देवी हे खः धकाः तर्कत न्ह्यब्वयाः खँ ल्हाइपिं मदुगु मखु, अथे जूसां न्ह्याम्हेसिनं न्ह्यागु कथं यानाः खँ त्याकेत स्वःसां थन धार्मिक ल्वापू मजूगुली नेवाः संस्कृतियागु नेवाः दर्शनया सिद्धान्तं भूमिका म्हितान्च्वंगु खँयात स्वीकार मयाःसें गा हे मगाः । छायधाःसा पुराणया मुख्य थाय् जुयान्च्वंगु हिन्दुस्तानय् थन थें न मनू रूपम्ह कुमारी हे दु, न देन्यंकं पलाःचा पत्तिकं चीभाः द्यःत हे ध्वःदुइ । अन धार्मिक समानता व धार्मिक सहिष्णुता ला द हे मदु धाःसां पाइमखु ।

थथाय् थुइकेमाःगु खँ छता छु दु धाःसा थन न्ह्याम्ह द्यःयात नं मानेयानाः पुज्यायेगु चलन दुगुलिं यानाः मेमेगु संस्कृतित नं दुहाँ वयाः ल्वाकज्यानाः थनयागु मौलिक संस्कृतियात म्हसीकेत थाकुल, उकिं यानाः यक्व भ्रम त ब्वलनान्च्वंगु खने दत । थुकिइ भीसं छुं पूर्वाग्रह मकाःसे थःगु बिस्कं विशेषता दुगु संस्कृति व दर्शनयात थुइकेत कुतः यायेमाः ।

(ङ) बर्तमान परिस्थितियात ल्वःगु,

झीसं समाजय् जन्म काये धुँसेलि थःगु परिवारप्रति अले समाज व देशप्रति नं यायेमाःगु कर्तव्य पूवंकेमाः, खालि द्यः भक्ति जक यानाः फुक्क कर्तव्य त्वःताः जुइगु नं बांलाःगु भिगु ज्या जुइमखु। माःथाय् अन्यायया विरूद्धय् सः नं तये फयेकेमाः, अभ मालावन धाःसा माःमाः कथं ल्वाये नं फयेकेमाः नापं आवश्यक थासय् सह्लह् दयेकाः मेल व शान्ति नं जुइके फयेकेमाः। थ्वयां अप्व: थःगु समाज व देया विकास, उन्नति यायेया लागि माःमाः कथं रचनात्मक ज्याखँत नं पूवंकाः न्ह्यःने बनेमाः। मनूया जीवनय् मयासें मगाःगु थुज्वःगु ज्यात यायेगुया लागि ग्वाह्लि याइगु संस्कृति हे बांलाःगु संस्कृति जुई। थुज्वःगु सामाजिक ज्यात पूवंकेत पङ्गः जुइगु संस्कृति जुल धाःसा उज्वःगुयात झीसं त्वःते नं माः। थथे जुल धाःसा तिनि झीगु समाजया विकास नं जुइ फई नापं देशय् झीसं महत्त्वपूर्ण भूमिका म्हिताः देयात नं उन्नतिया च्वकाय् थ्यंके फइ।

थौं नेवाःतय् गौरवया हे खँ धायेमाः, नेवाःसंस्कृति समाज व देयागु छुं ज्याय् पङ्गः मजूसे भन् ग्वाह्लालि हे याये फइगु जुयाच्वंगु दु। अभ धायेमाल धाःसा नेबाः वर्गयात हे छप्पँ जुयाः ज्याखँत यायेया लागि लँ नापं क्यनाः नेबाःसंस्कृति न्ह्यचिलेत तिबः बियाच्वंगु दु। समाजया सकलें मनूत मुनाः नखःत हनेगु, गुथि गाना न्यायेकेगु आदि संस्कृति नेवाःतय्त इलेब्यले छथासं मुनाः न्ह्यःने वयाच्वंगु समस्यात ज्यकेत छप्पँ जुयाः न्ह्याः वनेगु लँ क्यनेगु यानाच्वंगु दु। झीसं थुइके जक माला-च्वन, झीत माःगु सकतां झीगु संस्कृति बियाच्वनी।

बरु वैदिक पौराणिक संस्कृति ल्वाकज्यानाः भ्रम ब्वलनाः मखुथे मखुथे बिचाः यायेगु प्रवृत्ति झीके हे गनंगनं वयेगु यानाच्वंगु दु। उकि-यात ससि ल्ययेथें ल्ययाः चीकेमाःगु दु। थौंकन्हे ला हानं पश्चिमी सभ्यताया नक्कल यानाः झीगु संस्कृतिलिसे छफुति हे मल्वःगु म्वाःमदुगु तमासा यायेगु चलनत नं धमाधम न्ह्यंक भनं खने दया वयाच्वंगु दु, गुगु सामन्ती प्रवृत्तियागु धकाः भूसीदयेक हे खने दु। थुकिं झीगु समाजयात

ज्वाकलय् थुनेगु ज्या यानाच्वंगु दु । थुज्व:गु खँतय्त 'थ्व सामन्तीतय्गु षडयन्त्र ख:' धका: थुइका: भीसं भीगु संस्कृतिया सिद्धान्तयागु ब: कया: वान्छ्वयेमा:गु दु ।

नेवा:संस्कृतियागु सिद्धान्त बाय् नेवा: दर्शनं समाज व देयापाखें उदासीन जुया: निष्क्रिय जुया: च्व: भवित जक याना च्वनेगु धारणायात गुब्लें हे थाय् बिइमखु, नापं आडम्बर तमासा क्यना: त:मिपिसं चीमि-पिन्त क्वह्यंका: दंगु लोकप्रियता कायेगु थि ज्या:गु नीच सामन्ती प्रवृत्तियात ला गुगुं थासय् नं मान्यता मबीगु जक मखसे ह्राकुतिना: हे छ्वयेगु प्रेरणा बिइ । थुज्व:गु विशेषता दुगु नेवा:संस्कृति ख:, नेवा: दर्शन ख: धका: भी सकसिनं मिखाप्वा: चायेका: थुइकेमा:गु दु ।

५. द्यः पुजाया दार्शनिकता

नेवाः संस्कृतिया चलनकथं थन न्ह्याग्गु ज्या याःसां द्यः पुज्याये माः। नखः चखः वइ द्यः पुज्याये हे माल, छेँय् नं छम्हेसियाः जन्मन्हि जक जुल धायेवं द्यः पुज्याये माः। जंक्व, कय्ता पुजा, ब्याहा आदि ज्या यायेबले ला द्यः पुजाया भन् तःधंगु हे महत्त्व दु। थथे द्यः पुज्यायेगु नेवाःतय्गु संस्कृतिइ छु अभिप्राय दुसुलाच्वंगु दु धकाः अध्ययन यानाः माला स्वयेगु अत्यन्त आवश्यक जू।

संस्कृति धायेवं उकिइ दर्शन नं अवश्य दुगु तायेके माः। भीथाय् यागु फुक्कं सांस्कृतिक ज्याखँत भीगु बिस्कं पहः दुगु नेवाः दर्शनया सिद्धान्त कथं न्ह्याना वयाच्वंगु खः। उकि द्यः पुजाया ज्याय् नं छु अर्थ दु धयागु खँ वालाः सीका यंके फुसाजकं थुकिया महत्त्व नं दइ, अन्ध-विश्वासया रूपय् जक हनेगु यानाया छु अर्थ दइमखु। अथे जूगुलिं थन-यागु द्यः पुजाया विधिइ गुज्वःगु दार्शनिक सिद्धान्त दु धयागु खँ अध्ययन अनुसन्धान यानाः लुइकेफुगु खँत न्ह्यब्वयेत कुतः याये।

नेवाः दर्शनया मू ताः (लक्ष्य) मनू द्यः जुइगु जूगुलिं द्यः पुजा यायेगु पूजाविधिया नं ताः पुज्याःम्ह मनू थः हे द्यः जुइत कुत यायेगु जुल। आः मनू द्यः गथे जुइफइ धकाः सीकेया लागि द्यः पुजाया छगू छगू विधिइ क्वथीक अध्ययन यानाः स्वयेबले छु सीदया वइ धाःसा मनूया जीवनय् पञ्चतत्त्वया तःधंगु महत्त्व दु। सम्पूर्ण प्राणीतय्गु जीवन व संसार हे पञ्चतत्त्वात्मक खः। पञ्चतत्त्व धयागु पृथ्वी, जल, तेज, बायु व आकाश थ्व न्याता तत्त्व खः। भीगु जीवन नं थ्व हे न्याता तत्त्वं रचना जुयाच्वंगु खः। भीगु शरीरय् ला, क्वँय् आदि छाःगु वस्तु गुलि दु, व फुक्कं पृथ्वीतत्त्वया भाग खः। शरीरयागु हि आदि रस फुक्कं

जलतत्त्व खः । अनंलि झीगु शरीर सदां क्वाः, व क्वाःगु भाग तेजतत्त्व खः । झी सासः ल्हायेमाः, सासः वायुतत्त्व जुल । अले शरीरया दुने थाय् थासय् खाली थाय् दु, व आकाशतत्त्व जुल । थुगुकथं झीगु शरीर पञ्चतत्त्वात्मक जुयाच्वंगु दु, उकिइ छगू जक तत्त्व आवश्यकता स्वयाः अप्वः बाय् म्हो जुल धायेव मनूत म्हमफयाः ल्वगि जुइधुंकी, नापं गुगू तत्त्व शून्य हे जुल धायेव मनू सि हे सिइ । अथे जूगुलि पञ्चतत्त्व हे झीगु जीवन खः धाःसां पाइमखु ।

झीगु संस्कृति कथं यायेगु द्यः पुजाय् नं पञ्चतत्त्वया प्रतीक वस्तुत हे छ्यलेगु यानातःगु दु । द्यः धयाम्ह शक्ति जूगुलि शक्तिरूपम्ह द्यःयात थःथें हे यानाः न्ह्यःने तयेया लागि पञ्चतत्त्वया प्रतीक न्याता वस्तु 'लः सिन्हः, जाकि, स्वां व जजंका' तयाः थः सरह भाःपियाः द्यःयात न्ह्यःने तइ । अले हानं मेगु पञ्चतत्त्वया हे रूप न्याता वस्तु (स्याःबजी, मुस्या, पालु, छ्वयला व अयलाः) तयाः सम्हय् व पञ्चमकारया स्ये समं ज्वलं छायेगु ज्या जुइ । थथे पञ्चतत्त्वया वस्तु पूजा यानाः थः व थः खलः तयगु जीवनया तत्त्वत पूजाय् द्यछायेगु रूपय् ज्या याइ । जीवनया तत्त्वत थुगुकथं पूजाय् द्यछायेबले उकिइ देवत्व शक्ति बुया वइ धयागु धारणा दु । अनंलि द्यःयागु प्रसाद कायेगु धकाः शक्ति दुबिनाच्वंगु जीवनया तत्वत थः थःगु जीवनय् प्रवेश याकाः काये धुनेव मनू नं दैवीशक्तियुक्त जुयाः शक्तिशाली जुइफइ । अले मनूतय्‌के जीवनय् वयेफुगु मभिं तत्वत-लिसे ल्वानाः थम्हं यायेमाःगु ज्या, कर्तव्यत पूवंके फइ । थुज्वःगु दार्शनिक अभिप्राय द्यःपुजाया विधिइ दुसुलाच्वंगु दु । द्यःपुजाया बारय् विस्तृत रूपं व्याख्या मेथासय् जुइधुंकूगु दु,✱ थन सामान्य परिचय जक यानागु जुल ।

झी छुं छम्ह द्यः पुजाकुथी तयाः पुज्यायेमास्ति वल धाःसा ल्वहं-याम्ह बाय् धातुयाम्ह (सिजः ली, धलोत, वह, लुँ आदि दयेकातम्ह) मूर्ति हयाः (बाय् मूर्ति हे जुइमा, धयागु मदु, ल्वहंग्वारा जक जसां जिउ) गनं तःधंगु पूजा जुइगु थासय्, जग्य याइ थासय् यंकाः प्रतिष्ठाया

✱ 'कान्तिपुर' सफुली 'नेपालय् द्यःपुजाया खँ' ब्वना दिसं ।

लागि तयेमा: । अन भीसं तयेयंकाम्ह द्य:या मूर्तिइ द्य: आवाहन याना: द्य: दुपिंकी । उलि यायेधुन धायेवर्तिनि मूर्ति द्य: जुइ । अले पुजाकुथी तया: पुज्याये जिइ । थ्व भीगु सांस्कृतिक व्यवहारय् छ्यलात:गु खँ ख: । अथे हे मनूतय्के नं द्य: आवाहन याना: द्य: दुपिंका: प्रतिष्ठा यायेवं मनू नं द्य: जुइ धयागु सिद्धान्त ख: । थ्‌कियागु उदाहरण मोहनिबले भीसं बांलाक्क हे खना च्वनागु दु । कौलाथ्व अष्टमी कुन्हु थापं धका: द्य: आवाहन यायेगु ज्या जुइ । अनंलि स्वन्हुतवक पूजा याना: देवत्व बाय् शक्ति प्रतिष्ठा याना: चालंकुन्हु प्रतिष्ठा सिधयेका: खल:त सकलें खड्ग ज्वना: पायाद्य: जुया: पिहाँ वइ । अथे हे द्य: प्याखनय् नं द्य:तय्गु ख्वा:पा: दयेका: जन्तर घंगलात पुज्याना: द्य: आवाहन याना: द्य: प्रतिष्ठा याइ, थ्व पूजायात नास:पुजा धका: धयातल । नास:पूजा सिधलकि द्य: जुइपिं प्याखंम्ह:तय्त देवत्व प्रतिष्ठा यानात:गु मोहनि सिन्ह: तिकाबिइ, अले जन्तर क्वखायेका: घंघला न्ह्याका: ख्वा:पा: पुइके धुनेव प्याखंम्ह: मनूत द्य: जुया: दबुली प्याखं हूवनी, नापं अन पूजा या:व: दुसा पूजा नं फइ । थ्व सकतां खँ भीगु संस्कृतियागु दार्शनिक सिद्धान्तकथं जुयाच्वंगु ख: ।

६. मनूद्यः बिज्यासः द्यः

थनयागु संस्कृतिया दर्शन कथं मनू द्यः जुइगु खँ च्वय् धायेधुंगु जुल । अले तान्त्रिक पूजा साधना यानाः द्यः जुइफइगु खँया दार्शनिक पक्षयागु परिचय नं सामान्यरूपं स्पष्ट यायेधुंगु जुल । आः द्यः जुयावंपिं मनूतय् बारय् छुं खँत न्ह्यब्वये मानिगु तायेकाः चर्चा याये त्यना ।

नेपालय् मनूत द्यः जुयावंपिं यक्व दु । थुपिंया थक् जुजु पचलि द्यः खः धकाः डा. कमलप्रकाश मल्लजुं च्वया दिउगु 'पूर्वज लुमंकाः' नांगु सफुली क्वनातःगु दु । वंगलय् च्वंम्ह आजुद्यः यलम्बर नां जुयाच्वंम्ह किराती जुजु खः धकाः अनया द्यः खलःतय्सं धयाच्वंगु दु । अथे हे लुति, लुमरि, कंग अजिमाद्यःत नं न्हापा इलेब्यले थःछेंय् वनाच्वनीपिं मिसात मनू हे खः धयागु खँ इमिगु बारय् यक्व न्हापांनिसें म्हुतुं म्हुतुं कनावयाच्वंगु परम्परा कथंया किंवदन्तीतय्सं संकेत यानाच्वंगु दु, उकिया हे दसिकथं पाहां चह्रे न्ह्यन्हु न्ह्यः 'दुरुं च्यां च्यां' धकाः बाजं थानाः ग्वलय् च्वंम्ह पशुपति महाद्यःयात जात्रा यानाः येँ देशय् हयाः अजिमाद्यःतय्गु मन्दिर मन्दिरय् मत तयाः पाहां चह्रेया निमन्त्रणा बियावनीगु धाइगु थिति थौंतक्कं छ्यलाच्वंगु दनि । वंशावलीत पुइकाः स्वत धाःसा नं गुलिखे द्यःतय् बारय् इपिं न्हापा मनू लुयाच्वंगु खँत जुयावइ । येँदेया भिन्द्यः त्वालय् च्वंम्ह भिन्द्यः तुयूख्वाः धाःम्ह ज्यापु, यलया बुंगद्यः यक्षराजया कान्छाम्ह काय्, बिज्यासः द्यः मखंया द्यःबाज्याया म्ह्याय्मचा खः धयागु वंशावलीइ उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

खय्तला थुज्वःगु किंवदन्ती, वंशावलीतय्त विश्वसनीय ऐतिहासिक तथ्यया रूपय् प्रमाण हे धकाः पत्याः यायेमाःगु कथं मान्यता बिइगु मयाः । अथेजूसां किंवदन्ती, वंशावलीतय् ऐतिहासिक तथ्य मालेया लागि

साधनया रूपय् माने ला याये हे मा: । किंवदन्ती व वंशावलीइ धयात:गु खँयात थौंतक्क याना वयाच्वंगु व्यवहारलिसे गुलि पायूछि जूव: बाय् मत्र:, बिचा: याना: छ्याना: स्वयेबले वास्तविकता छु ख: धयागु बारय् उला वने फु ।

लुति, लुमरि, कंग अजिमापिनिगु बारय्याग् किंवदन्तीयात थौंकन्हे द्य:तय्त यानात:गु व्यवहार कथं बिचा: याना स्वयेबले छु सी दु धा:सा पाहां चन्हेया जात्राबले असनय् द्य:ख: ल्वाकेगु धका: अन त:केहेंत मुनीगु धाइगु चलन दु । व हे अनुसार लुमरि कंग अजिमायागु द्य: ख: नापलाकीं, उग् इले कंग खत लुमरियागु ख:यात चा:हिला संमान याई । लुमरि अजिमा तता व कंग अजिमा केहें धयात:गु दु । त:केहें धायेमात्र इपिं मनू ला ख:गु हे जुल । थुगु कथं किंवदन्तीयागु खँ व व्यवहारया खँ पायूछि जूव: । अथे हे यलयाम्ह बुंगद्य:यात नं कयतापुजा, इहि आदि मनूयात याइगु संस्कारत फुक्कं याइगु चलनं बुंगद्य: नं न्हापा मनू हे ख: धका: पुष्टि यायेत तिब: बिउ । अनंलि विज्यास: द्य:यात मखंछें बाज्यापिनि सुयां मचा बुया: जय्बिलि मालीबले व मु सिना: दुखं वयनी-बले ब्यंके बिइगु थिति विज्यास: द्य:या मखंछें बाज्यापिलिसे पारि-वारिक स्वापू दुगु खँ प्रमाणित या: ।

आ: बिज्यास: द्य:या बारय् विशेष खँत छुछु दु, व न्ह्यब्वयेत कुत: याये । तान्त्रिक पूजा साधना याना: मनूत द्य: जुइबले गुलि शिलाया अर्थात् ल्वहंग्वाराया रूपय् सिद्ध जुइगु सा गुलि जन्तरय् व गुलि कलशय् दुबिना: सिद्ध जुइगु जुयाच्वन । पचलि, लुति, लुमरि, कंगद्य:त शिलाया रूपय् द्य: जुयावपिं ख:, इमिगु पीठय् ल्वहंग्वाराचात हे द्य:या रूपय् भीसं माने-याना च्वना । कलशय् बाय् यन्त्रय् प्रवेश जुयावंपिन्त धा:सा व यन्त्र बाय कलशयात दुने तया: पिने चा, काप: आदिया मूर्ति दयेका: रङ्ग पाना: तिसात तीका: द्य: याना: स्वनातइ । अथे जूगुलि पिनेयागु मूर्तियात कलेवर धाइ, खास द्य: ला उकिइ दुने तयात:गु कलश बाय् जन्तर ख: । अले व जन्तर बाय् कलशयात सर्वसाधारण मनू नं स्वयेफइमखु । कलेवर हिलेमाल धायेत्र द्य:खल:त जक च्वना: विधि विधानं गोप्य पूजा याना:

कलेबर हिला: न्हूंम्ह द्य:थें च्वंक बांलाका: थासय् तये हइ। थ्व गोप्य-रूपं याइगु ज्यात द्य:खल:त बाहेकं मेपिंसं स्वये खनीमखु।

येँदेया विष्णुमती खुसिया पच्छिमपाखे गुँच्वय् च्वंम्ह बिज्यास: द्य: ख:। वयागु बारय् उपलब्ध वंशावलीइ थथे उल्लेख जुयाच्वंगु दु:—

"॥२ सम्वत् २४५ वैशाख सुदि १० रो ६ थ्वकुन्हु श्री ३ न्हछेया नायक रत्नराज थकुल त्वं विष्णुमति भद्रमति संगम स्ना बिज्याक बेलसं राजनिह्मया शिवभद्र ब्राह्मणया म्ह्याच छम्ह उन्मत्ता जुयाव रिब्वाङाव चोले रत्नराज थकुलं खङाव सोयाव बेलसं श्री लुतिदेवी प्रत्यक्ष जुयाव आज्ञा दयकाव आम खँ आथेमख् आम ब्राह्मणी उयनी जुव मखु आ ब्राह्मणी जि सरीर थुका..." थ्व अनुसारं बिज्यास: द्य: न्हापा मखँ छेँया द्य:बाज्यापिनि म्ह्याय्मचा जुयाच्वन। चान्हं न्हिनं याक:चा च्वना: पूजासाधनाय् दुबिना: मनूतय् मिखाय् उई धायेका: च्वंम्ह ब:म्हनी छन्हु सिद्ध जुया: द्य: जुयावंगु जुयाच्वन। थौं वयात हे बिज्यास: द्य: धका: सकसिनं श्रद्धाभाव याना: दर्शन पूजा यानाच्वन। थुकियागु दसि प्रमाणकथं थौंतक्क नं मखछेँया द्य:बाज्यापिनि मचा बुइबले ग्वय्सिन्ह: छायेगु धका: आगंद्य:, दिग्द्य:या नामं ग्वय्सिन्ह: भाग तया: परिवार सकसियां नं ग्वय्सिन्ह: कायेमा:। उगु इले बिज्यास: द्य:यात नं ग्वय्सिन्ह: छायेके छ्वयेमा:। अथे हे इमि खलकय् सुं सिना: दुखं क्यन धा:सा भिन्हुकुन्हु दू ब्यंकेत बिज्यास: द्य:या थाय् खौ तयेके छ्वयेमा:। थुलि जक मखु, छेँय् छु ज्या जुल धा:सा नं बिज्यास: द्य: यात थ: परिवार सरह भाग तया: पूजा नापं छ्वयेमा:। थ्व थिति थौंतवकं यथावत् छ्यला हे च्वंगु दनि। न्हापा न्हापा दच्छिइ छक्व: मखं छेँखल:या देखा दुपिं बान्यापिं बिज्यासलय् वना: अन च्वना: तान्त्रिकविधि गोप्य पूजा यायेगु चलन नं दुगु जुयाच्वन। थौंकन्हे छुं कारणं याना: चलन दिना वन। आ:तक्क नं दनिपिं छम्ह निम्ह बाज्यापिंसं अथे पूजा यावंगु खँ खंगु व सिउगु जुयाच्वन। थ्व खँतय्सं बिज्यास: द्य:या मखं छेँ बाज्यापिंलिसे गुज्व:गु स्वापू दु धका: क्यनाच्वंगु दु।

बिज्यासः द्यः यन्त्रय् बाय् कलशय् छुकी दुबिनाः द्यः जूगु खः व गोप्य जूगुलि सकसितं सीके बिइगु मयाः। यन्त्र वाय् कलशयात दुने तयाः पिने चा, कापःया मूर्ति दयेकाः छपा तुति आकाशय् पाखे पलाः तयाच्वंगु ल्याखं थस्वकाः छपा तुति पृथ्वीइ पलाः तयाच्वंगु यानाः कलेवर दयेकाः मूर्ति थनातःगु दु। थथे आवरणया रूपय् कलेवर दयेकाः स्वनातःपि द्यःत थन स्वनिगलय् यक्व दु। यलया बुंगद्यः, येंया जनबाहा द्यः, अथेहेतुं येँ, यल, ख्वपय् च्वंपि भिन्द्यःत फुक्कं उज्वःपि हे द्यः खः। उज्वःपि द्यःतय्गु पिनेयागु आवरण रूप कलेवरत ई पूलावंलिसे पुलां जुयाः ज्यलीगुया नापनापं रङ्ग रोगन नं स्यनावनीगु जुयाः इलेब्यले मर्मत यानाः रङ्ग नं पानाः बांलाका च्वनेमाः। गुलि गुलि द्यःतय्ला झिनिदँय् छक्वः फुक्कं कलेवर हे हिलेमाः। बिज्यासः द्यः, तेबाहायाम्ह पालाःद्यः, येँ भिन्द्यःत्वायाम्ह भिन्द्यःया झिनिदँय् छक्वः कलेवर हिलेगु ज्या याई। भिन्द्यःया कलेवर हिलीबले भिद्यः गुप्तबास च्वनीगु धकाः सुनां खनेमदइगु थासय् द्यःयात तया लच्छितक्क ज्या सनाः अले यायेमाःगु पूजात नं पूवंकाः द्यःथासय् तयेहइ। पालाः द्यः व बिज्यासः द्यःया नं झिनिदँया मेला धकाः अथे हे गोप्य रूपं ज्या पूवंकी। अथे कलेवर हिलेबले गोप्य तान्त्रिकविधि कलेवरयागु प्रतिष्ठा पूजा यायेमाः।

थन छगू सीकेमाःगु खँ छु दु धाःसा भीथाय् भीगु संस्कृतिइ झिनिदँया ईयात तःधंगु महत्त्व बियातःगु दु। मनूतय्गु जीवनय् झिनिदँ पुलकि छगू हिलासू वइ। अथे जूगुलिं सुं मचाया झिनिदँ पुलीगु जन्मन्हि वल कि मिसामचा जूसा झिनिग्वः योमरिया माः दयेकाः क्वखायेकाः पसिसगं बिइ, मिजंमचा जूसा अथे हे झिनिग्वः योमरिया माः क्वखायेकाः जन्मन्हि हनी। वयां लिपा झिनिदँ पुइकाः वइगु गुगुं नं जन्मन्हि लय् योमरि छुइ हे म्वाल। मचा निदँ दुसां निसें ञ्वःलाःगु दँया जन्मन्हि पत्तिकं ग्वःदँ दुगु खः, वःग्वः हे योमरि माः क्वखायेकाः जन्मन्हि याइ। थुकिया मतलब खः, मनूत झिनिदँ पुल कि मचाया अवस्था पुलाः यौवनया अवस्थाय् दुहाँ वंगु जुल। मनूतय् शरीरय् झिनिदँ पुलकि हिलासू वयाः यौवनया चीत खनेदया वइ, वया शरीर हे मेगु थें हे जुयाः

मनू हे मेम्ह थें खनेदया वइ । अथे जुया: हे सुं नं मिजं मचाया कयना पुजा तक्क यागु बालसंस्कार भिंनिदँ मफूनिबले हे सिधयेका तयेमा: धका: बुरा बुरिपिं मनूतय्सं धायेगु यानाच्वंगु दु । थ्व हे धारणा कथं हे बिज्यास: द्य:यात नं भिंनिदँय् भिंनिदँय् छक्व: कलेवर हिला: जन्मंनिसें यायेमा:गु फुक्क संस्कारत तान्त्रिकविधि पूवंका: न्हूम्ह द्य: याना: थासय् तयेहइ । अलेतिनि सकसिनं दर्शन याये जिइ ।

थौंकन्हे बिज्यास: द्य: बौद्धमार्गीतय् द्य: यानात:गु दु । थुगु प्रसंगय् छगू लुमंकेमा:गु खँ छु दु धा:सा थनया थ:गु हे सिद्धान्तकथं स्वनात:पिं तान्त्रिक द्य:तय् पुजारी बज्राचार्य जूसां कर्माचार्य जूसां उज्व:पिं नेवा: संस्कृति कथं यापिं द्य:तय्त हिन्दु धर्मयाम्ह बाय् बौद्ध धर्मयाम्ह धका: खँ ल्हाये मजिउ । इपिं सकल नेपा:मिपिनि मंका:पिं ख: धका: भा:पी मा: । गथेकि महांका:द्य:, लुमरि अजिमा द्य:तय्त स्वनाथकूम्ह शाश्वत बज्राचार्य जूसां, आ:तक्कं पुजारीत शाश्वत बज्राचार्यया हे खल:त जूसां इपिं द्य:त बौद्धमार्गीतय् जक मखसे सकसिनं पूजा याना: हनावया-च्वंगु दु । अथे हे गुलिखे थनयापिं मौलिक द्य:तंय्त नं हिन्दु धर्मया पुराणपन्थी मनूतय्सं भैरव, काली धका: नां छुना: वैदिक पौराणिक सिद्धान्तया द्य: याना: थ:पाखे लाकेत कुत यानाच्वंगु दु । पचलि आजु-यात पञ्चलिङ्ग भैरव, लुमरि अजिमायात भद्रकाली आदि धया: प्रचार यानात:गु दु । वास्तवय् इपिं नेपा:देया बिस्कं पह:यापिं नेवा:संस्कृतिया द्य:त ख: धका: सकसिनं म्हसीकेमा: ।

७. मनू सिनावना: नं द्य: जुइगु धारणा

सुं मनू सित धा:सा वया क्रिया कर्म फुक्कं यायेधुनेव सीम्ह मनू छु जुइ धयागु खँय् नं नेवा:संस्कृतिइ थ:गु बिस्कं हे सिद्धान्त दु । चार्वाक मतयापिंसं थें 'भस्म जुइधुंकूगु शरीर ह्वानं लिहाँ वइमखु, अर्थात् पुनर्जन्म जुइमखु' धका: सीम्हेसिगु अस्तित्व सदांया लागि न्हनावनी, छुं हे ल्यं दइमखुत धयागु बिचा: थनयागु संस्कृतिइ गब्लें हे गनं हे कयात:गु मदु । मनू जव सिइ, उकुन्हु यायेमा:गु दाहसंस्कार सिधयेका: उकुन्हुनिसें दुख च्वनेगु, अले दूब्यंकेगु घ:सू यायेगु सराद्ध याना: प्यं थयेगु थ्यकं छसीकथं सकतां क्रिया सिधल धायेव सीम्ह व्यक्ति द्य: जुइ धयागु थनयागु धारणा ख: । क्रिया यायेगु अवस्थाय् वैदिक शास्त्रोक्त विधि या:सां बाय् बौद्धमार्गया विधि या:सां उकिइ थाय् थासय् थनयागु बिस्कं पह: दुगु मौलिक विधित नं पूवंकेमा: । गथे कि ल्व:चा: बिइगु, न्हयनुमा तयेगु, घ:सू यायेगु, अथे हे प्यं थयेबले नं आग ब्व छायेगु, जोगिब्व बिइगु आदि विधित थनयागु मौलिक विधित ख: ।

थुगुकथं पिनें दुहाँ वयाच्वंगु विधिविधान स्वीकार यानाकया: नं थ:गु हे पहलय् पाय्छि जुइक थ:गु संस्कृतिया सिद्धान्तलिसे ज्व: लाका: छ्यलेगु थनयागु विशेषता ख: । वास्तवय् ख नं ख:, थ:गु नेवा:दर्शनया सिद्धान्तकथं मूल लक्ष्य प्राप्त यायेगुया लागि ग्वाहालि याइगु जुल धा:सा विधि न्ह्याग्गु छ्य:सां छुं पाइगु ला ख हे मखु । बरु सिद्धान्तया अ:ख: जुया: मू ता: हे पाइगु जुल धा:सा उज्व:गु खँयात भीसं दुथ्याके मजिउ । थ:गु संस्कृतिलिसे ल्व: मल्व: बिचा: मयासे ला: ला: थे न्ह्याग्गुं विधि दुथ्याकेगु जुयावन धायेव मखुगु लँय् लाना: तनेफु, अले जीवन हे उखे ला: थुखे ला: जुइफु ।

हिन्दुस्तानय् च्वंपिं हिन्दुतय् धा:सा सुं मनू सिइबले दशक्रियाया कर्म सिधयेका: तीर्थश्राद्ध यायेधुनेव सीम्ह मनू मोक्ष जुयावनी धका:

सदांया लागि त्वःमंका छ्वई । इमि ह्मनं दँय् दँय् पत्तिकं प्यंथया च्वने म्वाल । इमिगु सिद्धान्तकथं मनू मोक्ष जुल धायेव बया थ्व संसारलिसे छुं हे सम्बन्ध दइमखुत । परिवार, छें, दे आदि सकतां बन्धनं मुक्त जुइ धयागु आध्यात्मिक दर्शनया धारणा कयातःगु जूगुलिं छुं हे यायेम्वाःगु खः ।

पुराणत पुइकाः स्वत धाःसा सुंनं सिनावंपि मनूतय् बारय् थी थी वर्णन खने दु । गनं मनू सिनावनाः ह्मनं पुनर्जन्म काः वनेमाः धयातःगु दु सा गनं ततःधंपि धर्मात्मात स्वर्गय् वनाः द्वलंद्वः दँतक्क नं अनेकथंया सुखभोग यानाच्वनी धयागु दु । गनं भगवान्‌या भक्तत ह्मनं जन्म काः वये म्वाय्क हे मोक्ष जुयावनी धकाः धयातःगु दु । थन धाःसा सिना-वंपिनिगु नामं दँय्दँसं प्यं थया सराद्ध याना च्वन । आः यदि सिनावंम्ह मनुखं पुनर्जन्म काःवने धुंगुसा थन प्यं थया च्वनेगुया अर्थ छु मन्त । यदि स्वर्गय् वंम्ह खःसा बाय् मोक्ष हे जुयावंम्ह जूसां नं वयागु नाम प्यंथया च्वनेगुया छुं आवश्यकता हे मन्त धाःसा थन श्राद्ध याना च्वने-गुया औचित्य छु दु धयागु न्ह्यसःया लिसः छु ? थ्व अति गम्भीर प्रश्न खः ।

नेवाः संस्कृतिकथं धाःसा सीम्ह मनू द्यः जुइगु धारणा कयाः तःगुलिं द्यःया रूपय् इपिं भीनाप हे दयाच्वनीगु भाःपिई । अथे जुयाः हे भी सामाजिक ज्यात कय्‌तापुजा, इहि आदि यायेमाल धायेव सीधुंकूपित नं मां, अब, बाज्या, बजे आदि नातां क्यकाः इमिगु नां नांप कयाः बय्‌लि सराद्ध यायेमाः । अनंलि दँय्दँय् पत्तिक नं सीगु दिनकुन्हु इमिगु नामं प्यं थयाः सराद्ध यायेमाः, उलिजक मखु, न्ही न्ही ज्योनाः यायेन्ह्यः सीधुंकूपि मांबौपित त्वःमफीक लः बिइगु व बौ बिइगु थ्यंकं याना च्वनेमाः । सिनाः अस्तित्व मदये धुंकूम्ह धकाः त्वःमंकाः छ्‌वइमखु । भी धायेगु चलन नं दु, म्वाना च्वंतले न्ह्याग्गु मखुगु मभिंगु ज्यात यानाः दुःख बियावंसां, न्ह्याक्व हारां जुयाः ह्मयेकावंसां सिइधुंकल कि द्यः जुयावनीगु जूगुलिं द्यः जुइधुंकूम्हलिसे तँम्वयेकाः ईख याना च्वने मजिउ धकाः मनूतय्सं खँ ल्हायेगु याः । थ्व नेवाःदर्शनं ब्विउगु ब्विचाः खः ।

८. वस्तुद्य:या रूपय् छें द्य:

झीगु नेवा:संस्कृतिया विशेषताकथं जीवनय् छ्यलेत मा:गु वस्तुतय्त नं द्य:या रूपय् हना: पुज्यायेगु परम्परागत थिति दु। मोहनिबले आगमय् दुने खड्ग, ख्वना आदि जीवनय् सुरक्षाया लागि आवश्यकगु ल्वाभ:त द्य:या रूपय् स्वना: पुज्यायेमा: धा:सा स्वन्तिबले धुकुती दुने तयात:गु धन संपत्तित व छेँज्याय् छ्यलेत मा:गु तुफि, हासा, ल्वहंमा आदि वस्तुतय्त थ्यंक पुज्याना: नख: हनेमा:। उलिजक मखु, स्वन्तिया पूजाय् चाक: पुजा यायेगु धका: पिखालुखांनिसें पुज्याना वया: थ:गु छेँया लागाय् च्वंगु हिति, तुं आदि व चाक:छि च्वंपि द्य:त व क्षत्रपालतय्त नं पुज्यायेमा:। थ्व झीगु संस्कृतियागु महत्व जा:गु रहस्ययुक्तगु विशेषता ख:। मनूयाके व मनूतय्सं व्यवहारय् छ्यलात:गु वस्तुतय्के नं देवत्वशक्ति बुइका: द्य:या रूपय् तयेगु नेवा:दर्शनं बिउगु मौलिक धारणा ख:।

अथे हे झी च्वनेगु यानातयागु छेँयात नं द्य:या रूपय् पलिस्था याना: न्ही न्ही पुज्याना: हनाच्वनेगु नं नेवा:संस्कृतियागु महत्वपूर्ण पक्ष ख:। झी छेँ नं दुहाँ वक्व पत्तिकं पिहाँ वंक्व पत्तिकं छेँयागु मूलुखा थिया: भाग्याना: जुइगु चलन दु। सुथे ज्योना: यायेत्यल धायेवं नं छेँद्य:यात नि न्हापां भाग तया: द्यछायेधुंका: थम्हं सदां हनावयाच्वनापिं आगद्य:तय्त नं छ्व्य: द्यछाया:तिनि झीसं नयेगु याना च्वना। थुगुकथं झीसं छेँद्यःयात न्ह्यागु ज्याखँय् नं त:च्वतं मानेयाना वया च्वनागु दु।

मनूतय्त छेँ मदयेकं मगा:, अझ मनूतय् जक मखु गुलि पशुपछीतय्त थ्यंकं छें मा:। छाय्धा:सा छेँय् दुने च्वने धुनेव प्राणीतय् थ:त सुरक्षित जूगु अनुभव याइ। न्हिच्छि थ:गु ज्याय् उखें थुखें जुया: ब:न्हि

जुल धायेव छेँय् बामं च्वं वयेमा: । अले चान्हे छेँयागु मूलुखा व क्वथा पत्तिकं खापात नं गल्लाक तिना: नुगलय् छुं कथंयागु ग्या:चिकुया भाव फुक्कं तंका: मन धुक्क याना: सकलें द्यनी । उकिं मनूतय्गु जीवनय् विशेष याना: छेँयागु त:धंगु महत्त्व दु ।

आ: संसारय् मनूतय्सं गुब्लेंनिसें छेँ दयेके सयेकल धयागु खँय् थथे हे धका: क्व:छिइ मफुसां आ:तक्कया दुने छेँ दयेकेगुली यक्व हे विकास यायेधुंकूगु भीसं खनाच्वनागु दु । थौं विज्ञानया उन्नति याना: न्हू न्हू कथं बां बां लाक्क डिजाइन पिकया: सिमन्तियागु बल्लाक्क व तत:जायक छेँ दयेकेगु यानाच्वंगु दु । न्हापा न्हापा चा व अप्पां छेँ दनेमा:गुलिं नित स्वतजा: जक याना: क्व: छुना: जुइमायक चिचीजा: याना: छेँ दयेकी । थौं कन्हे थें च्यात गुतजा: याना: तत: जायक छेँ दनीमखु । अथे नित स्वतजा: जक याना: दनात:गु जूसां पुलां पुलांगु छेँय् त:सकं महत्त्वपूर्णगु रहस्य दुसुलाच्वंगु दयाच्वनी । छेँयागु छगू छगू अङ्गय् तान्त्रिकता दयाच्वनी । छेँ छखांयात हे द्य:या रूपय् तान्त्रिक विधि पलिस्था याना: तयात:गुलिं छेँय् च्वंपिन्त पिनेयागु मभिं तत्त्वतय् पाखें सदां सुरक्षा जुयाच्वनीगु धारणा कयात:गु दु ।

छेँ धयागु नेवा: संस्कृतिकथं द्य: जूगुलिं छेँ दने न्ह्य: द्य:यात आसन तयेमा:गु जुया: द्य:या आसन रूपय् जग स्वनी । कलश ल्वह्चात व चा पुज्याना: उकिइ द्य:या आसन नाग, सिंह आदि आवाहन याना: जग म्हुया त:थाय् विधिपूर्वक तइ । अले उकिइ द्य:ने छेँ दनायकी । भीसं थाय् थासय् खना च्वनागु दु, देग: दयेका त:गु थासय्, अथे हे सत:, फल्चा, दबू दयेका त:गु थासय् क्वय्पाखे कूं कूंचाय् सिंह आकार किया: त:गु ल्वह्त देग: सत: क्वबियाच्वंगु ल्याख थनात:गु दयाच्वनी ।

थुगुकथं जगयात छेँयागु आसन रूपय् स्वना: मूलुखा: छुइ धुनेव उकिइ नं सम्ह्य् ज्वलं छाया: तान्त्रिकविधिं पुज्याये मा: । थन मूलुखा-यात आजुद्य:या रूपय् पलिस्था याना: छुइगु थिति दु । थुकिया उदाहरण भीसं देग:या लुखाय् स्वयेफु । देग:या खापाय् तत:ग्व:गु स्वग: मिखा कंका: दथुइ लाक्क खड्ग छपु नं कियात:गु दइ । थुकिं देग:या लुखा

खड्गरूपम्ह आजुद्य : ख: धका: क्यं । ✶ अथे हे मनूतय् नं छँ दयेकीबले मूलुखायात आजुद्य: भापिया: पलिस्था याइ । उकिं भीथाय् चलन दु, सुथे न्हापां मूलुखांनिसें वसिबं पुनावथे धुनेव नी ल: कया हया: पुजाभ: दयेका: लुखाय् न्ही न्ही पुज्याये मा: । थथे लुखायात पुज्याना: भाग्याना: छँद्य:यात हना तयागुलि छँय् दुने सकसियां सुरक्षा जुइमा धका: भा:पिया च्वनी ।

लुखा छुइधुनेव तँ पत्तिकं थ:त मा:मा:कथं झ्या:त छुना: छँ दना-यंकी । झ्या:त छुइबले नं चौकोसय् नाग, कलश आदि बुत्तात किया: बांलाका तइ । थथे नागबुत्ता तयेगु झ्यालय् जक मखु, लुखायागु चौको-सय् नं तयेगु या: । थुज्व:गु बुत्ता खालि शोभाया लागि जक मखसे तान्त्रिकतां नागद्य:यात जगय् याना: छँय् सुरक्षाया प्रबन्ध यानातयेगु अर्थय् तयात:गु ख: । थुगु हे कथं पिने अंगलय् नं अप्पायागु बाय् गनं गनं सियागु कार्नेस छँयात जनी चिकात:गुथें याना: तयेगु चलन दु । कार्नेस धयागु नं नागया हे रूप ख: । गुलि गुलि देगलय् ला नाग बुत्ता-यागु हे कार्नेस दयेका तया: देग:यात छचा:ख्यरं नाग हिंका: सुरक्षा यानात:गु भाव ब्वयात:गु दु । नागयात तान्त्रिक सिद्धान्तकथं द्य:या आसन व तिसाया रूपय् मानेयाना त:गुलि नाग धयाम्ह नं सुरक्षाया द्य: भा:पियात:गु दु । गनंगनं ला धुकूया लुखाय् नापं तान्त्रिक साधना याना: धात्थेंयाम्ह नाग हे तयातइ धका: पुलांपिं मनूतय्सं खँ ल्हायेगु या: । थुगुकथं छँयागु थाय्थाय् पत्तिकं द्य:त आवाहन याना: तयेगु नेवा: संस्कृतियागु थ:गु पहः ख: ।

दक्वले लिपा ग्व:तजा: छँ दयेकेमा:गु ख:, उलि दयेके सिधल धायेव च्वय् पल्लि चिइ । अले पौयात विशेष पुजाज्वलंत ज्वरेयाना: बौ बिया: तान्त्रिक पूजा याना: छँयागु प्रतिष्ठा याइ । थन पौयात (थैमायात) अजिमाद्य: धका: भा:पिया: पूजा यायेगु यानात:गु ग गथे कि गनं तान्त्रिक पूजा यायेमाल धायेव धाल्चाय् थ्वँ बाय् अ

✶ 'नेपा:या तान्त्रिक द्य: व तान्त्रिक पूजा' सफुली 'खड्ग सुरक्षा' च्वसुइ स्वयादिसँ ।

थना: उकिइ द्यःने द्यछापाः तइ । द्यछापातय् छ्वय्‌ला, सम्हय् ज्वलंत तयाः पुज्याइ । थथे पुज्यायेबले घाल्चायात आजुद्यः व द्यछापाःयात अजिमाद्यः धकाः भाःपिइ । थ्व हे सिद्धान्तकथं मनूत च्वनीगु छेँय् नं आजुद्यः व अजिमाद्यः निम्हं एकाकार जुयाच्वंम्ह धकाः तान्त्रिक सिद्धान्त कथं मानेयानातःगु दु । थथे हे द्यःतय्‌गु देगलय् नं लुखा, झ्याःत खड्ग आकारय् दयेकाः देगःया च्वकाय् अजिमाद्यःया प्रतीक गजू तयाः आजु-द्यः अजिमाद्यः एकाकार जुयाच्वंगु रूपय् पलिस्था यानातइ । अथे जुयाः सुं मनूयात छु ज्याखँय् सगं बिइमाल धाःसा धौजाकि सिन्हः वालाः स्वक्वः तक्क थम्हं हनावया च्वनापिं आगं द्यःतय् नामय् बँय् पुज्याके बिइ, प्यक्वःया खुसी छेँ द्यःयात 'गृहलक्ष्मी' धकाः नां कयाः धलिमय् पुज्याके बिइ । थुकियागु मतलब खः पल्ली पलिस्था यानातःम्ह छेँद्यः रूप अजिमाद्यःयात पुज्यायेगु । थ्गुकथं छेँयात द्यः मानेयानाः द्यःरूप छेँय् दुने च्वनाः पारिवारिक जीवन हनेगु नेवाः संस्कृतियागु विशेषता खः ।

खय्‌तला थौंया वैज्ञानिक युगय् वयाः छेँयात थ्यंकं द्यः मानेयानाः पुज्याना च्वनेगु छ्गुकथं अन्धविश्वास हे जक थें जू वनेफु । अथे जूसां थुज्वःगु संस्कृति मनूतय्‌गु भावनाय् गुज्वःगु प्रभाव लाइ, नापं मनूतय्‌सं थःगु जीवनयात गुगुकथं न्ह्यःने यंकेमाः धयागु दार्शनिक बिचाः अप्रत्यक्ष रूपं बियाच्वंगु खँ भीसं थुइकेत कुतः यायेमाः । छाय्‌धाःसा मनू धया-म्हेसिया दक्वसिबे तःधंगु महत्त्वया खँ नुगलय् दुने च्वंगु भावना खः । भावना स्यन बाय् मभिन धायेव मनू मनूया रूपय् मजूसे हिंस्रक पशु अथवा दानवरूपय् थ्यंकं जूवने फु । उकिं थःगु जीवनय् ग्वाहालि याइगु वस्तुतय्‌त नापं द्यःया रूपय् हनाः मानेयायेगु धारणां मनूयाके छु खँय् नं बिश्वासघात यायेगु प्रवृत्ति बुया वये फइमखु । जीवनय् वयाच्वनीगु ने संकटतलिसे संघर्ष यानाः ज्यंकाः सभ्य सुमंस्कृतगु इमान्दार जीवन ने थुज्वःगु संस्कृति वयनाच्वनी ।

卐

९. नेवाःतय् दैनिक जीवनय् संस्कृति

गुगु नं खलःया मनूतय्गु जीबन गथे च्वं धयागु खँ इमिसं हना-वयाच्वंगु संस्कृति क्यनाच्वनी । उकिं धाइ, मनूतय्गु संस्कृतिइ जीवन-दर्शन दइ ।

नेपाः देशय् च्वंपिं नेवाःतय्गु वर्ग नं छगू सभ्य व सुसंस्कृतगु वर्ग खः । इमिसं कयच्याना वयाच्वंगु संस्कृतिया दुने च्वंगु दर्शनं थ्व खँ न्ह्यब्वयाच्वंगु दु । नेवाःतय्गु दैनिक जीवनय् पूवंके माःगु ब्यावकं ज्याखँ त इमि थःगु संस्कृतिकथं याना च्वनेमाः । छेँयागु व्यवहार, थःथःगु लजगाःया ज्यात व मेमेगु इलेबेले यायेमाःगु ज्याखँत सकतां थःगु हे संस्कृतिकथं सिद्धान्त घय्सुनाः पूवंका च्वनी । थ्व हे नेवाः संस्कृतिया विशेषता खः ।

सुथे न्हापां दनाकथं मिस्तय्सं वसिबँ पुनाः पिने ल्वहंहितिइ, कल-हितिइ वाय् तुंथिइ वनाः ख्वाः सिली, अले नीलः कयाः छेँय् दुहां वइ । अनंलिछेँय् च्वंपिं द्यःत, आगंद्यः व छेँद्यःतय्त पुज्यायेधुंकाः तिनि थःगु यायेमाःगु ज्यात याइ । मिजंतय्सं नं ख्वाः सिलाः न्ही न्हों पुज्यायेमाःपिं द्यःतय्गु पुजा सिमधयेकं छुं नइमखु ।

थौंकन्हे धासा 'बेड् टी' त्वनेगु धकाः सुथे न्ह्यलं चायेवं लासाय् हे च्वना च्या त्वनेगु चलन नं गनं गन जुया वल । वास्तवय् थ्व चलन भीगु संस्कृतिलिसे पाय्छि मजू । थम्हं हनेमाःपिंत यायेमाःगु आदरभाव हे मतःसे थम्हं नि न्हापां नयेगु व्यक्तिवादीया खँ जुइ । मेपिं सुयातं वास्ता मयासे थःत नि महत्त्व बीगु, थुज्वःगु विचारं मनू स्वार्थी जुइगुया नापनापं अनुशासन हीनम्ह ग्यं वनी ।

परिवारय् चबकालिपिंसं थः स्वयाः थकालिपिंत सम्मान यायेकथं

छ्यं क्वछुनाः भाग्यायेगु, अले थकालिपिसं नं थः स्वयाः क्वकालिपित नुगलंनिसें मतिना तयाः सुवाः बीगु थिज्याःगु सांस्कृतिक थिति पारिवारिक जीवनय् बांलाःगु भिगु लकस दयावनाः सकसियां जीवन न्ह्याइपुयाः सुखी जुइ। नापं फुक्कलिसे क्वातुगु बांलाःगु स्वापू दयाः मति भिकेत ग्वाहालि याइगु संस्कृति मनूतय्‌के अनुशासनहीनता घयागु हे गुब्लें वये फइमखु। अले छुं मखुगु व मभिगु ज्या यानाः थःगु स्वार्थ सिद्ध यायेगु बिचाःतक नुगलय् बुयावइमखु। थुकिं यानाः मनूतय्‌के अपराध यायेगु प्रवृत्ति ला म्याः जक हे थाय् कायेफइमखु।

अनंलि छुं नयेगु ई वइ। कौला, ज्योनाः, तुच्चा, ब्यालि यायेबले बाय् छु चीधंगु तःधंगु भ्वय् हे नयेगु इले नं नये न्ह्यः थम्ह हनावयाच्वनापिं, थःगु कुल परम्परांनिसें पुज्यानाः मानेयानातःपिं आगंद्यःछेँद्यःतय् नामं भतीचा छायेधुंकाः तिनि नयेगु याइ। छुं भ्वय् नयेबले ला दक्वले च्वय् द्यःभाग हे तयाः द्यःयात नापं भ्वजय् ब्वः छ्‌काः तःगु ल्याखं तया तइ। थ्व खं छु सीदत धाःसा नेवाः दर्शनया सिद्धान्तकथं द्यःतय्‌त नं परिवारय् हे दुने लाःम्ह भाःपियाः द्यः घयापिं व मनू छगू हे खः धकाः क्यनातःगु दु। उकिं सुं मनू सित धायेव वयागु यायेमाःगु क्रियाकर्म पूवंके धुनेव व सीम्ह मनू नं द्यः जुइ घयागु धारणा कयातःगु दु। थथे जुयाः हे छुं नये न्ह्यः सीधुंकूपिं पितृतय्‌गु नामं नं भतीचा द्यछायाः तिनि नयेगु चलन न्ह्याना वयाच्वंगु खः। थ्व धारणां सिनावंपिं पितृत नं झीगु परिवारय् आगंद्यःत थें हे द्यः जुयाः सदां च्वनाच्वंगु दु धकाः विश्वास यानातःगु दु।

थ्वयां लिपा नेवाःतय् थःथःगु लजगाःया ज्याय् वनेबले नं थःगु संस्कृतिकथं ज्या यायेगु विशेषता दु। सुं व्यापारयागु लजगाः कयाः पसः तयाच्वंम्ह जूसा पसः चायेके धुनेव पसःया लुखाखलु भाग्यानाः दुहां वनी। अले धेबा तयेगु थलय् भिन्द्यः पुज्यानाः मेमे थासय् नं पुज्यायेमाःगु ज्या सिधयेकाः तिनि व्यापारया वस्तुत मीगु ज्या यानायंकी। बःन्ही लिहां वये त्यल धायेव नं पसः तिनाः तालं ग्वये धुंकाः ताःयात नं भाग्यानाः छेँपाखे स्वया वइ। अथे हे सिंकःमि दँकःमि व

बुँज्या यानाच्वनीपिं ज्यापुतय् नं थःगु ज्या याये न्ह्यः थः थःगु ज्याय् छ्चलेमाःगु ज्याबःत भाग्यानाः तिनि ज्याय् ल्हाः तइ। थुकिं छु क्यना-च्वंगु दु धाःसा थःत ज्याय् ग्वाहालि याइगु न्ह्याग्गु वस्तुयात नं द्यः भाःपियाः सम्मान यायेगु संस्कृति नेवाःतय्के दयाच्वंगु खने दु। उकिं ज्या सिधयेवं सुनां नं थःत याःगु गुन ल्वःमंका छ्वयेगु प्रवृत्ति नेवाःतय्के मदु। इमिगु संस्कृति हे कृतघ्न जुइगु चरित्र दयेके बीमखु।

थुगुकथं हे गुगुं नं कार्यालयय् जागिर नयाच्वंपिं कर्मचारीतय्के नं थुज्वःगु हे संस्कृति यानाः आपाः धयाथें नेवाःत इमान दुपिं व न्ह्याग्गु ज्याखँय् नं पत्याः याये बहः जुयाच्वंगु खने दु। मखुगु अनियमित भ्रष्टाचार यायेगु खँ वल धायेव इमिगु संस्कृति यानाः हे उज्वःगु मखुगु ज्या पाखें सदां तापाक्क च्वना च्वनी। नापं मखुगु मभिंगु ज्या याये म्वालेमा धकाः भाःपियाः नेवाः कर्मचारीतय्सं कार्यालयय् छुं च्वये-माःगु ज्या याये न्ह्यः थःगु च्वसात भाग्यानाः ज्या यायेगु चलन न्ह्याना वयाच्वंगु खः। अथे हे च्वसात बाय् छुं च्वया तयागु भ्वंत तुति थिल धाःसां नं मत्यःगु ज्या जूगु तायाः क्षमा फ्वने थें भाग्यायेगु थिति दु। थौंकन्हे थुज्वःगु चलनत बुलुहुं ल्वःमंका छ्वयेगु यानाः तनावना च्वंमु दु।

धात्थें हे नेवाः संस्कृतियात पूर्णरूपं हनाच्वंपिं नेवाःतय्सं ला सुथे दनावंसां निसें बःन्ही द्यनेबले थ्यंकं गुलि ज्या यायेमाःगु खः, फुक्कं हे इमिगु संस्कृतिकथं हे याना च्वनी। अथे धकाः अन्धविश्वासयात धय्-सुनाः द्यवं फुक्कं ज्या पूवंका बिइ धयागु शरणवादी धारणां मखु। थःके मखुगु व मभिंग् ज्या यानाः अनैतिक गुब्लें हे जुइ म्वालेमा धयागु बिचाः कयाः संस्कृति हनेगु यानातःगु खः। द्यः छम्हेसित न्ह्यःने तयाः वाय् पानाः न्ह्याग्गु अनैतिक ज्या याःसां द्यःया शरणय् वन धायेव द्यवं बचे हे यानाबिइ धयागु भावनायात नेवाःसंस्कृतिइ थाय् बियातःगु मदु। नेवाः संस्कृतिया दर्शनकथं मनू हे द्यः जुइगु खः, अले मनूयात माःगु सकतां वस्तु नं द्यः खः। उकिं मनूयात माःमाःगु ज्याखँत नं फुक्कं मनू नं हे पूवंकेमाः, अदृश्यम्ह काल्पनिक द्यवं मखु। थ्व सिद्धान्तं नेवाःसंस्कृतिइ अन्धविश्वासयात थाय् बियातःगु मदु धयागु खँ यच्चुक्क हे सी दु।

अर्थे जूगुलि थ:त ज्याय् ग्वाहालि याइपिं मनू हे जूसां बाय् छुं बस्तु हे जूसां इमित द्य: भा:पिया: संमान यायेमा: धका: हना: न्ह्याग्गु ज्याय् नं ल्हा: तयेगु संस्कृति छ्यला वयाच्वंगु ख: । थ्ज्व:गु व्यावहारिक संस्कृति ख: नेवा:संस्कृति । थ्व खँ सकल नेवा:तय्सं बांलाक्क थुइकेमा:, कंकिया लगलगी ब्वाँय् जुया: थ:गु मौलिकता ल्व:मंका: भारतीय शास्त्रत न्ह्यथना: जबर्जस्तीं उखेपाखे पुइकेत भ्ती नेवा:तय्सं नि कुत: याये मजिउ ।

१०. नखःचखः हनेगुया अभिप्राय

मनूतय्गु जीवन संघर्षयागु जीवन खः। अथे जूगुलिं जीवनय् भिंगु सुखया खँ जक मखु, मभिंगु दुःख आपत्या खँ नं इलेब्यले वयाच्वनी। उज्वःगु आपत् संकटलिसे ल्वानाः समस्या ज्यंके फइगु शक्ति नं दयेके माल, थ्व हे खँया बिचाः यानाः विद्वान्‌पिं मनूतय्‌सं अनेकथंया जीवनया सिद्धान्त पिकयाः न्ह्यब्वइ थकल। गुलिसिनं ला सघर्षमय जीवन खनाः ग्यानाः 'संसार धयागु हे दुःखया सागर खः' धयाः पलायनवादी सिद्धान्त न्ह्यब्वया वन धाःसा गुलिसिनं 'दुःख आपत् खनाः विसिउँ वनेगु मखु, ल्वायेत न्ह्यचिलाः हे ज्यकेमाः' धकाः लँ क्यना वन। नेवाःदर्शनया सिद्धान्त न संघर्षया हे लँपु ज्वनेगु प्रेरणा बियाच्वंगु दु।

झीथाय् इलेब्यले वयाच्वनीगु नखःचखःतय्‌सं झीत जीवनय् वये फुगु अनेकथंयागु समस्यातलिसे गुगुकथं सामना यायेमाः धकाः लँ क्यनाच्वंगु दु। अथे जुयाः हे नेवाः संस्कृतिइ नखःचखःतय्गु तःधंगु महत्व दयाच्वंगु खः। धार्मिक दृष्टिकोण नखःबले द्यः पुज्यानाः दैवी शक्ति प्राप्त यायेत कुतः यायेगु खँ ला द हे दु, नापं थः थितित व थः खलत सकलें जानाः छप्पँ जुयाः ज्या सफल यायेगु मार्गदर्शन नं नखःतय्सं यानाच्वगु दु। झीस क्वथीक बिचाः यानाः स्वयावन धाःसा झीस हनावयाच्वनागु मोहनि, स्वन्ति, पाहाँ चऱ्हे आदि नखःत धार्मिक व सामाजिक दृष्टिकोणं नं तःसकं महत्त्वपूर्ण जूगु खँ खनेदया वइ।

मोहनि नखः धयागु शक्तिसाधना यायेगु नखः खः। मोहनि ज्वःछि आगमय् पुज्यानाः शक्तिसाधना यानाः लक्ष्मीपूजा तक्कं थःथितिपिन्थाय् नापं नखत्या वनाः शक्ति सचय यायेगु ज्या जुइ। अले स्वन्तिया म्ह-पुजाकुन्हु न्हूदँया उपलक्ष्यय् नखः न्यायेकाः जीवनया कार्यक्षेत्रय् क्वहाँ

वनेगु खः। थन न्हूदँ धयागुया अभिप्राय शंखधर साख्वाःजुं छ्यला-
थकूगु नेपाल सम्वतया ल्याखं जक मखु, प्राकृतिक स्थितिकथं म्हपूजाया
दिन नेपाल सम्वत् छ्यले न्ह्यः नं न्हूदँया न्हापांगु दिन धकाः हनावया-
च्वंगु धारणाकथं खः।✶ थवया न्याला लिपा पाहाँ चऱ्हे वई। अले
बर्खाया उपाधित वइगु ई जूगुलिं सतर्क जुयाः तयारी यायेगुया रूपय्
नखः हनेगु जुई। चिल्ला फुनाः चौला वयन कि वाफय्, ग्वःफय् वयेगु,
महामारी ल्वय्त पिहाँ वयाः मनूतय्त दुःख बिइगुया नापं बर्खा खुसिबाः
वयाः नाश याइगु, चलः वनीगु आदि उपद्रव खने दइ। उज्वःगु उपद्रव-
तय्गु हाथ्यालिसे ल्वायेफइगु शक्ति दयेकेया लागि द्यःतय्गु पूजा, जात्रा
यानाः पाहाँ चऱ्हे, पुलांमोह्नि आदि नखः न्यायेकेगु जुयाच्वंगु खः।
थुगुकथं हे मेमेगु नखःत नं ईयात ल्वयेक हनेगु व्यवस्था जुयाच्वंगु दु।
थ्व नेवाः दर्शनया सिद्धान्तकथं हे खः। गथे द्यःजात्रा यायेत मनूत छप्पँ
जुयाः ज्या सिधयेकेगु खः, अथे हे मनूतय्गु जीवनय् वयेफुगु प्राकृतिक
भय व छुं मभि तत्त्वतय्गु पाखें वयाच्वनीगु दुःख संकटत लिसे नं सकलें
जानाः छप्पँ जुयाः ल्वानाः त्याकेफइगु धारणा झीसं हनावया च्वनागु
नखः चखःया संस्कृतिइ दुथ्यानाच्वंगु दु। झीसं थ्व थुइके जक माःगु दु।

झीथाय् नखः चखः हनेगुली यक्व हे भ्रम ब्वलनाच्वंगु दु। थुज्वःगु
भ्रमयात चीकाः झीगु नेवाः दर्शनया सिद्धान्तकथंयागु दृष्टिकोण कयाः
झीगु थःगु पहः दुगु नखःचखःतय्गु महत्त्व थुइकेमाःगु दु। मोह्नियागु
बारय् हे गुज्वःगु भ्रम थन जुयाच्वंगु दु धाःसा मोह्नि धयागु नेपालय्
जक मखु, भारतय् नं तःजिक हनेगु चलन दुगुलिं थ्व नखः भारतय्
गुगु अभिप्राय व उद्देश्य कयाः हनेगु यानाच्वंगु खः, थन नं उगु हे
आशय कयाः हनेगु यानाच्वंगु धकाः आपाःसिया धारणा जुयाच्वंगु दु।
देवी भगवतीं महिषासुर, शुम्भनिशुम्भ आदि दैत्यतय्त बध याना बिउगु
वर्णन पुराणय् दु नापं देवी भगवतीयागु लीलाया चर्चा यानाः भाव-
भक्ति यात धाःसा उज्वःपिं भक्ततय् जीवनय् अनिष्ट चिलावनाः सुख
शान्ति जुइ धयागु खँ नं पुराणय् उल्लेख यानातःगु दु। उकिं थ्व हे

✶ 'नेपाःया तान्त्रिक द्यः व तान्त्रिक पूजा'यागु 'स्वन्ति नखः' स्वयादिसँ।

खँयात नगलय् तया: मोहनिया इले भगवतीयागु स्तोत्र पाठ आदि याना: विशेषपूजा यायेगु चलन जुगु धारणा आपा:सियां जुयाच्वन। अथे हे चालंकुन्हु नं लङ्काधीश रावणयात रामचन्द्रं स्याना: विजय प्राप्त या:गु दिन विजयादशमी धका: छम्हेसिनं मेम्हेसित भिंतुना बीगु चलन नं व्यापक रूपं चले जुल।

वास्तवय् थन नेवा:तय्सं हनावयाच्वंगु मोहनिनखःया अभिप्राय सुं व्यक्तितय्गु स्वार्थय् महिषासुर, शुम्भ, निशुम्भ अले रावण थिज्या:पिं व्यक्तितय्त ब्व:थ:गु ई धका: व्यक्तिवादी धारणा कया: मखु, सामूहिक रूपं सकसियां शक्ति प्राप्त याना: व्यक्ति, समाज व देशय् थ्यंकं वयेफुगु न्ह्याथिज्या:गु संकट आपत्तिसे नं त्याना: समस्या ज्वंकेत कुत: यायेगु ख:। थुकिया लागि हे परिवार बाय् खल:तं सामूहिक रूपं च्वना: चालंकुन्हु खड्गसिद्धि कायेगु यानात:गु ख:।

मोहनि नख:यागु मेगु महत्त्वपूर्ण पक्ष ख: भीगु नेवा:दर्शन कथयाम्ह मनूच्च: कुमारीयागु पूजा यायेगु। कुमारी धयाम्ह आगंद्य:या रूप भा:पियात:गु दु। मोहनिबले तल्जुइ वसन्तपुरय् च्वंम्ह लायकू कुमारीयात दुत यंका: आगं क्वथाय् तया: तान्त्रिकविधि गोप्य पूजा यायेमा:। अथे हे मेमेथाय् आगमय् नं मोहनिबले व मेमेगु विशेष पूजा जुइबले कुमारी पुज्यायेमा:। हरेक आगंया थ: थ:हे कुमारीत दु। गुलिसियां शाक्य कुमारी जुसा गुलिसियां ज्यापु कुमारी। लायकु कुमारी शाक्यकुमारी ख:सा मखनय् तान्यबाहालय् आगमय् मोहनिया स्याकु त्याकु कुन्हु व स्वन्तिया म्हपुजाकुन्हु पुज्याना तइम्ह कुमारी ज्यापु कुमारी ख:। आगंद्य: धयाम्ह देखा मदुपिं व आगंखलकय् दुमथ्या:पिंस स्वयं मजिउगु नियम दुगुलिं सकसिनं दर्शन याये जिउगु याना: आगं आगंया कुमारीत तयात:गु ख:। उकिं कुमारी धयाम्ह नेवा:संस्कृतिया सिद्धान्तकथं याम्ह मौलिक द्य: ख:। मोहनिबले आगंद्य: रूपम्ह कुमारीयात पुज्याना: कुमारीयागु ल्हातं तिका कायेगुलिं जीवनय् त:धंगु शक्ति प्राप्त जुइगु विश्वास दुगुलिं देशय् हे कुमारीयागु त:धंगु महत्त्व दुगु ख:।

थुज्व:गु महत्त्वं जायाच्वंगु मोहनि नख:या खँयात कर्पिनिगु लग-

लगी ब्वाँय् जुया: महिषासुर, शुम्ह, निशुम्भ, रावण आदि व्यक्तियत ववह्यंका: खँ ल्हाना: इमित क्व:थ:गु ई धका: उत्सवया रूपय् नख: हना: म्वय् नयेगुलि भी गुलि मतिमभिंपि धका: प्रमाणित मजुइला ? धात्थे धायेगु ख:सा ला महिषामुर आदि दैत्यतय्गु व्यक्तित्व गुज्व:गु धका: भीसं सिउगु हे मखुनि। पुराणय् स्व:सा दैत्यतय्सं स्वर्गय् च्वना: मोज याना च्वंपिं इन्द्र आदि देवतातय्त स्वर्ग पितिउँगुलि देवतातय्गु प्रार्थनाय् भगवतीं दैत्यतय्त स्यायेगु ज्या जूगु क्यनातगु दु धा:सा देवतातय्गु स्वार्थय् महिषासुरपिंत स्यात धायेवं भीथिज्यापिं सर्वसाधारण जनतां उकिया उपलक्ष्यय् नख: हनेगु खँय् छुं औचित्य खने मदु। अथे जूगुलि भीसं नख: हनाच्वनागु सुंयात स्या:गु बाय् त्याकूगु उपलक्ष्यय् मखु, भी थ: हे शक्ति ब:लाकेगु उद्देश्यं नख: हनेगु यानाच्वनागु खँ सकसिनं थुइकेमा:।

अनंलि स्वन्ति नख: हनेगुली नं भीके उज्व:गु हे भ्रम ब्वलनाच्वंगु दु। गुलि विद्वान्तय्सं भीसं थ:गु हे मौलिक पहलं हनावयाच्वनागु स्वन्तिया म्हपुजाया बारय् भविष्यपुराणयागु प्रमाण धका: छपुनिपु सिल:त न्ह्यब्वया: म्हपुजा धयागु आत्मपुजा ख: धका: धायेगु याना च्वन। वय्क:पिंसं थ्व बिचा: यानामदिउ कि भविष्यपुराण धयागु हिन्दुतय्गु शास्त्र ख:। भीथाय् म्हपुजा सु हिन्दु सु बौद्ध सकल नेवा:मात्रं हनावयाच्वंगु नख: ख। बरु एक:रा वैदिक पौराणिक धर्मजक मानेयाना च्वनीपिं मनूतय्सं गोबर व बैल पुज्यायेगु बाहेकं म्हपुजा याइ हे मखु। यदि म्हपुजा भविष्यपुराणकथं हे हनेगु ख:सा ला पुराणपन्थी खसतय्सं नं हनेमा:गु ख:। उकिं सी दु म्हपुजा धयागु नेवा:संस्कृतिया नख: ख:।

भीगु थ:गु बिस्कं हे मौलिकता दुगु नख:यात जबर्जस्ति भारतीय पुराणलिसे पाय्छि यायेत कुत: यायेगु त:सकं बिचा: मगा:गु खँ जुइ। म्हपुजायात आत्मपूजा धाइपिंसं थुइकेमा:गु खँ छु दु धा:सा म्ह धयागु शरीर ख:, आत्मा मखु। भारतीय आस्तिक दर्शनया सिद्धान्तकथं नं आत्मा धयागु शरीरं भिन्नम्ह चेतनस्वरूप ख: धका: धयात:गु दु। भीसं

थन म्हपुजा धका: शारीरिक शक्ति व स्वस्थता प्राप्त यायेया लागि साधना यायेगुया रूपय् हनावयाच्वनागु खः । न्हूदँया उपलक्ष्यय् म्हपुजा यानाः जीवनया कार्यक्षेत्रय् न्ह्यचिलावनेगु उद्देश्य नखः हनेगु थुकिया विशेषता खः । म्हयात आत्मा मानेयाइपिं ला चार्वाकमतयापिं नास्तिकत खः । भीसं नास्तिकमत गुब्लें नं माने मयाना । अथे जूगुलिं भीसं घय्सुना वयाच्वनागु संस्कृतियागु सिद्धान्तया आधारय् भीगु नखःचखःतय्गु अभिप्राय थुइकेत कुतः यायेमाः ।

भीसं हनावया च्वनागु स्वन्तिया लक्ष्मीपूजा दँयागु अन्तिम दिन खः । उकिं उगु दिनयात साल तमामया रूपय् भीस हनावया च्वनागु खः । दच्छिया कालबिलया ल्याःचाः स्वचायेकाः न्हूगु वालि नं दुकयाः कुथी स्वथनाः थःके दुगु मुक्कं सम्पत्तियात लछिमद्यः भाःपियाः पुज्यायेगु लक्ष्मीपूजायागु आशय खः । वयां कन्हेकुन्हु म्हपूजा धकाः न्हुदँया न्हापांगु दिन भाःपियाः उगु दँया संघर्षमय लँपुइ न्ह्यचिलावने फयेकेत शक्ति प्राप्त यायेया लागि म्हपूजा नखः हनेगु खः । वया नं कन्हेकुन्हु ततांकेहेँपिनिगु पाखें नं भितुना कायेया लागि किजापुजा यायेगुया रूपय् नखः हनेगु खः ।

थुकिं छगू खँ छु सीदयावः धाःसा मोहनि नखःया स्वन्तिनखःलिसे सत्तिक हे स्वापू दुगु जुयाच्वन । मोहनिज्वःछि शक्तिसाधना यानाः खड्गसिद्धि कायेधुनेव थःथितिपिन्थाय् नं नखत्या वनेगु धकाः शक्ति संचय यायेगु ज्या जुइ । थ्व ज्या स्वन्ति न्ह्यः तक्क हे जुयाच्वनी । अले लक्ष्मीपूजाकुन्हु मोहनि द्यःयागु प्रसाद तयाः छायाः लक्ष्मीपूजा याये धुनेव शक्ति संचय यायेगु ज्या पूवनी । वयां कन्हेकुन्हु म्हपुजायागु सगं कयाः शक्तिशाली जुयाः जीवन न्ह्याकेत तयार जुइगु थुगु नखःया अभिप्राय खः । थुज्वःगु रहस्यं जाःगु सांस्कृतिक खँयात गुगुं नं पुराणलिसे पाय्छि यायेत कुतः यायेगु थुकिया मौलिकता स्यायेगु थें जुइ ।

卐

११. नेवाःसंस्कृतिया किंवदन्तीइ दार्शनिक पक्ष

प्राचीन कालंनिसें छम्हसिनं मेम्हसित म्हुतुं म्हुतुं कनेगु यानाः न्ह्याना वयाच्वंगु बाखंथिज्याःगु खँ किंवदन्ती धायेगु चलन दु। थुज्वःगु किंवदन्तीत देश, जातिया संस्कृतिलिसे स्वापू तयाः इतिहासथें कनेगु यानातःगु दु। थन नेपालय् च्वंपिं नेवाःतय्गु संस्कृतिइ, विशेष यानाः स्वनिगलय् स्वनातःपिं थःगु हे पहःयापिं द्यःतय् बारय् यक्व हे थी थी कथंया किंवदन्तीत इलेब्यलें कनेगु आःतक्क याना हे च्वंगु दु। गथें वाल्मीकि, व्यास आदि ऋषिमुनिपिंसं च्वयाथकूगु रामायण, महाभारत व मेमेगु पुराणय् नारानद्यः, महाद्यः, भगवती द्यःतय् बारय् अजुचायापुगु लीला जायाच्वंगु यक्व बाखं विस्तृत रूपं व्याख्या यानाः च्वयातल, अथे हे थन च्वंपिं द्यःतय् बारय् नं उज्वगु हे अजुचायापुगु बाखंत दु।

धात्थें धायेमाल धाःसा पुराणय् विद्वान् ऋषिमुनिपिंसं परिष्कृतगु संस्कृतभासं न्यनें यइपुस्से च्वंक बांलाःगु शैलीं च्वयातःगु जूगुलिं मनूतय्सं पुराणया खँत प्रमाण मानेयानाः दुनुगलंनिसें श्रद्धा तयाः न्यनेगु व कनेगु याना च्वन, नापं उकिइ धयातःथें फक्व ज्याखँय् नं दुथ्याकेत कुतः यायेगु याना च्वन। वास्तवय् बांलाक्क बिचाः यानाः स्वयेगु खःसा पुराण धयागु नं छगू कथंया वंशावली हे खः नापं उकिया खँ नं किंवदन्ती खः।

भीथाय् नेपालय् न्ह्याना वयाच्वंगु परम्परागत किंवदन्ती म्हुतुं म्हुतुं जक कनेगु यानावयाच्वंगुलिं बाय् छम्हनिम्हय्सिनं सफूया रूपय् पिथना बिउगु दुसां अथे हे म्हुतुं म्हुतुं कनेगु यानातःगु हे स्रोत कयाः गथे न्यनातयागु खः, अथे हे च्वयातःगुलिं उकिया खँ पत्याः याये थाकुयाः दन्त्यकथाथें जुयाच्वन। पुराणय् थें च्वंमि थम्हं मिखां खनाथें, थःनापं

बाखनय् दुथ्याःगु यानाः च्वयामतःगुलि इतिहासलिसे स्वापू दुगु खँ जूसां प्रमाण मानेयाये थाकुया च्वन । वास्तवय् उकिइ नं ततःसकं महत्व दुगु खँ दुसुलाच्वंगु दु ।

द्यः मानेयायेगु धयागु दर्शनया खँ खः । संसारय् बिभिन्न धर्म मानेयाना च्वंपिसं थःथःगु धर्मया दर्शनकथं ल्वय्क द्यःत हनेगु याना वयाच्वंगु दु । वैदिक दर्शनया सिद्धान्तकथं नारानद्यः, महाद्यः, भगवती द्यः आदिया बाखं पुराण पुराणय् यक्व विस्तृतरूपं वर्णन यानातःगु दु । बौद्ध दर्शनकथं बुद्ध भगवान्या बारय् यक्व जातक बाखंत पुराणथें हे कनेगु व न्यनेगु याना वयाच्वंगु दु । अथे हे क्रिश्चियन, मुस्मां, जैन आदि धर्मावलम्बीपिसं इमिगु थःथःगु दर्शनकथं ईसु, मुहम्मद, महावीर आदि द्यःतय्गु बाखं तःधगु श्रद्धां कनेगु यानाच्वंगु दु ।

नेपाः देशय् च्वंपिं नेवाःतय्सं वैदिक परम्परायापिं द्यःत व बौद्ध दर्शनकथंया भगवान् द्यःतय्त भक्तिपूर्वक पुज्यानाः हनाच्वंसां नं थन थःगु हे पहःया द्यःतय्त मुख्य प्रधानता बियाः हनेगु यानाच्वंगु दु । थनयापिं यक्व आजुद्यः अजिमाद्यःत थःगु हे पहःयागु दर्शन न्ह्यब्वयाः मानेयानातःपिं द्यःत खः । थ्व खँयात इमिगु बारय् परम्परागत रूप न्ह्यानावयाच्वंगु किंवदन्तीतय्सं नं प्रमाणित यानाच्वंगु दु । अथे जूगुलिं उज्वःगु किंवदन्तीयात सित्तिकं वंगु खं, नेवाःत मूर्ख याइगु खँ धकाः ह्रेस्याये मजिउ । बरु उकिइ गुज्वःगु रहस्यया खँ दु धकाः दुवालाः सीकेत कुतः यायेमाः ।

किंवदन्ती धायेवं हे उकिइ पत्याः हे मजुइगु व व्यवहारय् वये मफइगु खँ दयाच्वनी । थुकिया मतलब खः किंवदन्तीया फुक्कं धयाथें खँत प्रतीकात्मक जुयाच्वनी । उकियात गथे धयातःगु खः अथे हे जुया वंगु नं खइ धकाः पत्याः यायेसिकं उकिया अर्थ बाय् अभिप्राय छु खः धकाः सीकेत कुतः यायेमाः । गथे पुराणया खँय् वैदिक दर्शनया विद्वान्-तय्सं प्रतीकात्मक रूपय् तायेका च्वन । वेदान्तदर्शन कथं ईश्वर ब्रम्ह हे जक सत्य खः, मेगु सकतां संसारनापं व हे ईश्वरया माया जक खः धयाः ईश्वरं हे राम, कृष्ण आदि थीथी अवतार कयाः लीला याना-

च्वंगु पुराणय् थाय्थासय् व्याख्या यानातःगु दु । थथे दर्शनया सिद्धान्त थुइकाः उकिया हे मिखां स्वयाःतिनि पुराणया सकतां खँ थुइके फइ । अथे हे भीथायुयागु किंवदन्तीइ नं थनयागु नेवाःसंस्कृतिया नेवाः दर्शनया मिखां स्वयाः अस्वाभाविक व अव्यावहारिकथें तायाच्वंगु खँतयुत 'थथे खनी' धकाः सीके फइ ।

भीथाय् स्वनिगलय् परम्परागत रूपं कनेगु यानातःगु लुति, लुमरि, कंग अजिमाद्यःपिनिगु बारय् न्ह्यानावयाच्वंगु किंवदन्तीया बारय् वाला स्वयेबले छु खनेदु धाःसा नेवाःदर्शनकथं सु नं मनुखं तान्त्रिक पूजात उकिया अभिप्रायकथं पूवंकाः साधना यायेफुगु घरिइ मनू द्यः जुयाः सिद्ध जुइगु खँ पायुछि जू वः । किंवदन्तीकथं लुति, लुमरि, कंग न्हापा इलेब्यले थःछेँ वनाच्वनीपिं तःकेँहेत जुयाच्वन । पाहांचऱ्हे न्हयुन्हु न्ह्यः 'दुरु च्यां च्यां' धकाः बाजं थानाः पशुपति महाद्यवं च्यान्हु त्वालं पाहाँ चऱ्हे नखःया निमन्त्रणा बियाः ब्वं वःगु जुयाच्वन । अले लुमरि व कंग न्हयुन्हु त्वाल इले हे थःछेँ थ्यंकः वंगु व लुति छम्ह जक च्यान्हु-कुन्हु थ्यंकः वंगु जुयाच्वन । थुकिया परिणाम लुमरि व कंग निम्हेसिनं नखः हने खन, लुति छम्हेसिनं धाःसा नखः सिधयेधुंकूगु जुयाः नखः हने मखनाः अपमान चायाः लिहां वयेमाल ।

थन थःछेँयु भ्वयु सःतूगु धयागु तःकेहेँतयुत कूटभासं पाहां चऱ्हे-यागु महत्त्वपूर्णगु गुप्ततान्त्रिक पूजाय् ब्वति कायेत सुचं बिउगु धाःगु खः । उकिं लुमरि व कंग निम्हेसिनं इले हे थ्यंकाः पूजाय् ब्वति काये-खनाः सिद्ध जुयाः अजिमाद्यः जुयावन । लुति छम्ह जक इले थ्यंके मफुगुलिं छखे लात । लिपा बालचऱ्हेबले उज्वःगु हे महत्त्वपूर्ण तान्त्रिक पूजा पूवंकाः लुति नं सिद्ध जुयावन । थुकीया दसुकथं पाहाँ चऱ्हेकुन्हु दँयुदँस्कं लुमरि व कंग अजिमाद्यःया मन्दिरयु तान्त्रिकविधि तःधंगु जग्य यानाः म्येछ्यं जग्यय् दुयाः चापुजा यायेगु चलन आःतकं दनि । अथे हे बालचऱ्हेकुन्हु लुति अजिमाद्यःया मन्दिरय् नं उज्वःगु हे तःधंगु जग्य यानाः तान्त्रिकविधि सर्प, चखुं, बखुं जग्यय् दुयाः चापुजा यायेमाः । थुज्वःगु रहस्यात्मक दार्शनिक खँयात कूटभासं भ्वयु सःतूगु, चीमि धकाः हेस्याःगु आदि खँया रूपय् कनेगु यानाच्वन ।

थुगुकथं हे पचलि आजुया बारय् नं किंवदन्ती न्ह्यानावयाच्वंगु दु। उगु अनुसारं पचलि आजुं नं छम्ह पिने कला: तयात:गु दु हँ, अले न्ही न्ही चच्छि नैयाथाय् च्वना: सुथे द्य: तुइथें च्वन कि सुनां मखंक लँ त्वा:ल्हाना: थ:गु थासय् लिहां वनीगु हँ। छन्हु नैनं मतिनाय् भ्रलेयाना: तयात:बले सुथे द्य: तुइयाव:गु होस हे मन्त हँ, अले लिहां वनेत लँ त्वा:ल्हाये मजिया: अन हे च्वन हँ।

थ्व किंवदन्तीया खँ स्वयेबले पचलि धयाम्ह गुलि नैतिकता मदुम्ह गुलि बदमासम्ह व्यक्ति थें खने दु। उज्व:म्ह चरित्र स्यंम्ह व्यक्ति गथे द्य: जुइ धयागु न्ह्यस: स्वाभाविककथं हे दँ वइ। वास्तवय् थ्व किंव-दन्तीया खँ नं कूटभाय् हे ख:। पचलि छम्ह त:धंम्ह तान्त्रिक मनू ख:। वया कला: धयात:म्ह नं पचलिलिसे हे तन्त्रमन्त्रय् ब्वतिकया च्वनीम्ह उज्व:म्ह हे तान्त्रिक मिसा ख:। निम्हेसिनं नापनापं तान्त्रिक साधना याना: सिद्ध जुया: द्य: जुल धयागु खँ कूटभासं किंवदन्तीया रूपय् उकथं कनेगु यानातल। अथेजुया: हे आ:तक्क नं पचलिमल:कुन्हु पचलिक्वंया जात्रा याइबले नं अजिमायागु पात्र नं नापनाप हे जात्रा यायेगु याना-त:गु दु।

थौंकन्हे गुलिसिनं पचलि आजुयात पञ्चलिङ्गेश्वर भैरव धया-च्वन, गुलिसिनं धा:सा असिताङ्ग भैरव धका: धयाच्वन। गनं गनं ला स्वच्छन्द भैरव धका: नं धयातल। तर न्ह्याम्हेसिनं न्ह्यागु धा:सां पचलिद्य: न्हापा छम्ह नेवा: मनू ख:, नेवा: संस्कृतिया सिद्धान्तकथं सिद्ध जूम्ह नेवा: द्य: ख: धयागु खँयात मखु धायेगु लँ हे मदु।

भीथाय् थुज्व:गु द्य:तय् बारय् यक्व तालतालगु किंवदन्ती कनेगु यानात:गु दु। गुलि किंवदन्तीइ ला द्य:तयत हे तन्त्रशक्ति ज्वना: थम्हं धयाथें याकेगु थिज्या:गु आजुचायापुगु खँत दु। स्वर्गया जुजु इन्द्र (यंमा:द्य:)यात छम्ह गथुं ज्वना: चिनात:गु, यमराजयात छम्ह तान्त्रिक गुभा:जुं ज्वंगु, महांका:द्य:यात शाश्वत बज्र बज्राचार्यजुं अले स्वर्गया कल्पवृक्षयात बिसेत धा:म्ह तान्त्रिकं ज्वना: तयात:गु खँ त:सकं अजु-चायापुगु खँ ख:। अथे हे ख्वपया छम्ह तान्त्रिक मुनि आचा:जुं भैल:

द्यःयात हे ज्वंगु खँ नं दु। आः थुज्वःग् घटनात धात्थें हे जुयावंगु खःला बाय् म्वाःमदुगु फसखँ खः धकाः तर्क यानाच्वनेगु स्वयाः थुज्वःगु धापुली छु रहस्य दु धकाः वाला स्वयेगु हे बांलाः जुइ।

नेवाःसंस्कृतिया सिद्धान्तकथं द्यः धयाम्ह शक्तिरूप जूगुलिं यन्त्रय्, कलशय् बाय् छुं नं वस्तुइ आवाहन यानाः प्रतिष्ठापित यायेजिउगु खँ दुगुलिं च्वय् नां कयापिं द्यःतय्त नं तान्त्रिकतय्सं तन्त्रशक्ति आवाहन यानाः न्ह्यःने तयाः समाज, देव सकसितं भिं याकेया लागि पलिस्था यानाथकूगु खः धकाः भीसं थुइकेमाः।

अथे हे थन गां गामय् वनाः न्ह्यंवन धाःसा अन च्वंपिं स्थानीय द्यःतय्गु बारय् नं उज्वःगु हे अजुचायापुगु बाखंत कनाहइ, गुगु बाखं किंवदन्तीया रूपय् प्राचीनकालंनिसें न्ह्यानावयाच्वंगु जुयाच्वनी। ख्वक-नाय् च्वंम्ह सिखालिद्यः, जलदेया जलद्यः, बोरया नीलवाराही, अथे हे थेच्वया महालक्ष्मी, क्यपुली च्वंम्ह बाघभैरव आदि आदि नेवाःद्यःतय् नं बिस्कं हे बाखंत किंवदन्तीया रूपय् दु। थ्व नेपाःदेयागु संस्कृतिया अनुसन्धान यायेत न्ह्यचिलाच्वंपिन्त अध्ययन अनुसन्धानया लागि लँ क्यनाः ग्वाहालि यायेफुगु सामग्रीत खः। दार्शनिक दृष्टिकोणं स्वयाः उकिया रहस्यत थुइकेत कुतः यायां च्वनेमाः।

१२. नेवाः संस्कार व इहिपाःया विधि

मनू धयाम्ह बुसांनिसें हे छक्वलं फुक्क खँय् पूर्ण जुइमखु। संस्कार यायां तिनि समाजया महत्त्वपूर्ण व्यक्ति जुइ। उकिं धाइ, 'मनू संस्कार तिनि धात्थेंयाम्ह मनू जुइ'। बुइसाथं ला वया नां तक्क नं दइमखुनि। समाजय् दुने थ्याकेत नां ला दयेहे माल, मखुसा ला व्यक्ति-या परिचय तक्क हे दइमखु, अले उज्वःम्ह परिचय मदुम्हलिसे गथे व्यवहार यायेगु? मनूतय्त नां धयागु म्वात्तलेयात जक मखु, सीधुंकाः तक्क नं फलानाम्ह मनू धकाः लुमंकेत माः। उकिं नां छुइगु ज्यायात न्हापांगु संस्कारया रूपय् मानेयाना तल। नां हे छुइमासेंलि लाः लाःथे यानाः लाः लाःगु नां छुइगु हिसि दुगु ज्या जुइमखुनि छगू विधि यानाः थम्हं न्ह्यागगु ज्याखँय् नं हनावया च्वनापिं आगद्यःत आवाहन यानाः न्ह्यःने तयाः नां छुइगु सस्कार पूवंकेगु नेवाःसंस्कृतिया थिति जुयाच्वन।

अनंलि काय्मचा जुल धाःसा खुला क्यनकि, म्ह्याय्मचा जूसा न्याला क्यनकि जा नकेगु संस्कार जंक्व यायेगु जुइ। थौंकन्हे वैज्ञानिक-तय्सं अनेकथं अनुसन्धान यानाः मचा प्यला दत धायेव अन्न नकेमाः धयागु खँ सिकाः प्यला दुम्ह मचायात अन्न दुगु वस्तुत नकेमाः धकाः धायेगु यानाच्वंगु दु धाःसा नेवाःसंस्कृतिइ ला गुलिखे न्हापा हे जा नकेगु उपयुक्त ई क्वःछिनाः जंक्व यायेगु परम्परा छ्यलेगु यानातये धुंकल। थथे जा नकेगु संस्कार यायेबले नं अथे हे द्यःत स्वनाः पुज्यानाः द्यःतय् न्ह्यःने तयाः जंक्व यायेगु ज्या पूवंकी।

नां छुइगु (नामकरण) व जा नकेगु (जंक्व) संस्कार मनूया लागि मनू जुयाः म्वायेत आवश्यक जू, उकिं थ्व संस्कार अनिवार्य हे जुयाच्वंगु दु। थ्वयां लिपा काय्मचातय् बुस्खा व कय्तापुजा यायेगु,

बज्राचार्यपिनि जूसा बरे छुइगु संस्कार यायेमा: । थुगुपत्ति संस्कार अबोध मचाया ई पुलावना: भाय् ल्हाये सयेका: ज्ञानगुनया खँत सयेके सीके मा:गु अवस्थाय् थ्यन घायेव यायेगु जुइ । थ्व संस्कार मचा समाजय् दुथ्याई । अले सामाजिक न्ह्यागु ज्याखँय् नं फुगुकथं ब्वति कायेगु अधिकार वया दई ।

अनंलि मनू जव पूर्णरूपं ब्वलनेधुंकी थ:गु जीवनयात मा:गु खँत नं थम्हं हे पूवंके फइगु स्थितिइ थ्यनी, अले इहिपा: यायेगु संस्कारया ई जुइ । थुगुकथं बुसांनिसें संस्कारत यायां मनू योग्य, समर्थवान् जुइ ।

नेवा:संस्कृतिइ इहिपा: यायेगुया थ:गु हे बिस्क सिद्धान्त दु । थ्व नेवा:त सकसिनं थुइकेमा:गु खँ ख: ।

इहिपा: न्ह्यागु समाजया मनूतय् नं छु न छु विधि याना: हे यायेमा: । विधि धा:सा समाजपत्तिकं थीथी दु । अले उज्व:गु विधि थ:थ:गु समाजया संस्कृतिया दर्शनकथं अभिप्राय नं दयाच्वनी । पश्चिमी देशय् च्वंपिनिगु समाजय् इहिपा: यायेगु धयागु यौनतृप्तिया लागि धयाथें जुयाच्वंगु दु । उकिं इमि इहिपा: यायेन्ह्य: हे मिज मिसा निम्हेसियां फुक्क खँ व्याका: तिनि निम्हतिपु जुइ । अथे वासना तृप्तिया लागि जक निम्हतिपु जूपिं जूगुलिं इमि चिकीचाधंगु खँय् नं तुरुन्त हे पारपाचुकेगु ज्या नं जुयाच्वनी ।

अथे हे पुराणया सफूत पुइका: स्वत धा:सा इहिपा: यायेगु धयागु सन्तानया लागि धयाथें खने दु । थम्हं बुइकातयाम्ह कायमचांतिनि थ:सिइबले तरेयाई धयागु बिचा: पुराणय् थाय् थासय् वयनात:गु दु । उकिं छु जुया: थम्हं ब्याहा याना तयाम्ह कला:या पाखें सन्तान हे मन्त बाय् सन्तान दया: नं म्ह्याय् जक जुया: काय् मबुल धा:सा हानं मेम्ह इहिपा: याना: हयेगु चलन छ्यलेगु यानाच्वन । गुलि गुलिं जुजुपिनिला सलंसः नं कला: ब्याहा याना हयात:गु ख पुराणय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थ्व हे खँ याना: थौंतक्क नं गुलि समाजय् कला: धयापिं भ्वाति थें भा:पीगु जुयाच्वंगु दनि ।

भीथाय् नेवा:तय्गु इहिपा यायेगु विधिइ बांलाक्क बिचा याना

स्वयेबले तःसकं चवछायेबहःगु बांलाःगु अभिप्रायत दुसुलाच्वंगु खनेदया वइ। नेवातय्‌गु समाजय् कलाःयात अथे भ्वातिया रूपय् गुब्लें हे तयाःतःगु खनेमदु। परिवारय् दाजु किजा, केहें ततापिलिसे गुलि क्वातुगु स्वापू दयाच्वनी, उलि हे कलाःयात नं छँयागु फुक्क खँय् नं दुथ्याकाः बीमाःगु अधिकारत सकतां बियाः परिवारया छम्ह दुजः यानातइ। अथे जयाः हे जुइ, नेवाःतय्‌के परिवारप्रति यक्व हे मतिना दुगु खनेदु। धात्थें धायेमाल धाःसा नेवाःतय् नुगः यक्व हे नायू, नुगलय् दया, धर्म, त्यः मत्यःया भावना गाक्क हे दु। नेवाःतय्‌स हतिपतिं अपराध घयागु हे याइमखु। भीसं जेलय् वनाः स्वत धाःसा अन सजाय भोगेयानाच्वंपिं अपराधीतय्‌गु धलःपतिइ नेवाःतय्‌गु नां तःसकं हे म्हो खने दइ। थ्व फुक्क नेवाःतय्‌गु चवछायेबहःगु संस्कृति यानाः हे जूगु खः। अथे जूगुलिं बांलाःगु सिद्धान्त दुगु संस्कृतिया समाजय् तःधगु महत्त्व दइ। संस्कृति मदुपिं मनूत ला साप हे ग्यानापु धाइ, पास्याय् मत्यः धकाः सःसिउपिसं धयाच्वनी।

नेवाःतय्‌गु इहिपाःया विधिइ दुवाला स्वयेबले नं छु सी दु धाःसा इहिपाः यायेगुया उद्देश्य यौनतृप्ति व सन्तान प्राप्ति जक मखु। यौन तृप्ति व सन्तान प्राप्ति ला प्राकृतिक देन जूगुलिं उकियात गौण उद्देश्य हे धायेमाः। वास्तवय् इहिपाःया मू उद्देश्य नेवाःसंस्कृतिकथं स्वयेबले पारिवारिक जीवन बांलाकेगु खः। परस्पर निगू नाता मवयंपिं परिवारया दथुइ स्वापू तयेगु हे इहिपाःया लक्ष्य खः। उकिं इहिपाःया ज्या क्वचायेकाः सम्धीतय् खँ ल्हाइबले 'भीगु निखा छेँ छखा जुल' धायेगु चलन जुयावंगु खः। ब्याहा बियाछ्वयेगु ज्यां पारिवारिक जीवन चक्कना वनाच्वनीगु खँ बांलाक हे सी दु। थ्व खँ इहिपाःया विधिं नं क्यनाच्वंगु दु।

इहिपाः यायेगु विधिकथं स्वखलःयात ज्याय् ब्वनेगु यानातःगु खने दु। छखलः भीसं दँय्‌दँसं प्यंथयाः मानेयाना तयापिं पितृ खः धाःसा निगूगु खलः भीसं न्ह्याःगु ज्याखँय् नं हनाबयाच्वनापिं आगंद्यः, दिग्द्यः आदि द्यःत जुल। वयां लिपा स्वंगूगु खलः खः थःथिति मनूत।

थ्व स्वखल:या स्वीकृति कया: छखा छँया परिवार जुयाच्वंम्ह म्ह्याय्-मचा मेगु परिवारय् भौमचा जुया: दुहां वनीगु: इहिपा विधिया मूल अभिप्राय ख: । थुकि याना: भौमचायागु माध्यमं नाता हे मक्यंपि निगू परिवारया दथुइ क्वातुगु स्वापू दयावनी । त:धक होम याना: न्हिच्छि बिक्क विधि या:सां बाय् कलश छग: जक स्वना: चिकीचाधंक या:सां इहिपा: विधिया अभिप्राय थ्व हे ख: ।

न्हापां पितृतय्त ब्वनेगुया लागि गुलिसिनं बय्लि श्राद्ध यायेगु यका: थ:गु कुलय् सिनावंपि लुमंक्वसित नां कया: बय्लिया पिण्ड बिइ । गुलिसिनं धा:सा सोरसराद्धबलेथें हे पितृतय् नामं प्यं थइ । थथे इहिपा: यायेत प्यं थयेगुया अर्थ ब्याहा बिया छ्वयेगु ज्याय् पितृतय्त जानकारी बिया इमिगु पाखें स्वीकृति कायेगु ख: । अनंलि म्ह्याय्मचा बिया छ्वइ-पिनि पाखें म्ह्याय्मचा पित बिइत ग्वय् सायेकीबले आगंद्य:, दिग्द्य: व मेमेपिं थम्ह मानेयाना तयापिं द्य:तय्त म्ह्याय्मचाया ल्हांति ग्वय् भाग तयेकी । अले व हे ग्वय्भागय् हे द्य:त आवाहन याना: पुज्याना: द्य: तय्गुपाखें नं स्वीकृति कायेगु ज्या जुइ । अनंलि थ:थितित सकसित नं ग्वय् बीका: इमिगु पाखें नं स्वीकृति काइ । थुलि ज्या सिधल धायेव सगं बिया: थाय्भु नका: दक्वले लिपा बौम्हेसिनं ज्वलान्हाय्कं व मांम्हे-सिनं सिन्ह:मू क्वस: तया: ग्वय् काये धुनेव म्ह्याय्मचा पित बिइ ।

बौम्हेसिनं ज्वलान्हाय्कं क्वस: बीगुया अर्थ नं दु, ज्वलान्हाय्कं धयागु ज्ञानया प्रतीक ख: । गथे भीसं न्हाय्कनय् थ:गु ख्वा: स्वया: ख्वालय् किनाच्वंगु बांमला:गु छुं दुसा थुथाय् दु धका: सीका: हुया: ख्वा: यचुकी, थ्व हे भावं मखुगु बांमला:गु बानी न्हाय्कनय् ख्वा: स्वये थें याना: म्हसीका: वान्छ्वयेगु अले भिंगु बानी छ्यलेगु ज्ञान बीगु भावय् ज्वलान्हाय्कं म्ह्याय्मचायात क्वस: बीगु जुयाच्वंगु ख: । अनंलि मांम्हेसिनं सिन्ह:मू क्वस: बीगुया नं अर्थ दु । सिन्ह:मूलि दुने तयात:गु भुइसिन्ह: शोभा व सौभाग्यया प्रतीक ख: । शोभा धयागु लछिमद्य: ख: । उकिं सदां सौभाग्य दुम्ह छँया लछिमद्य: जुया: पारिवारिक जीवन बालाक हनेगु ज्या यायेगु अधिकार मामं म्ह्याय्यात बिउगु भाव

सिन्हःमू क्वसः बौगु खः । भौथाय् लछिमद्यःया किपाय् द्यःया ल्हातय् सिन्हःमू ज्वंका तयेगु चलन दु । थुकिं नं सिन्हःमू लछिमद्यःया प्रतीक खः धकाः सी दु ।

थुगुकथं पितृत, द्यःत व थःथिति मनूतय् पाखें म्ह्याय्मचा मेगु परिवारया सदस्य जूवनेत अनुमति बिइधुनेव तिनि म्ह्याय्मचा पितबीगु ज्या जुइ । थुकिं म्ह्याय्मचा विवाहित जुल धकाः जानकारी सकसित जुइ । पित बौबले नं बाःजु जूम्हेसिया जिम्माय् म्ह्याय्मचा बियाछ्वइ । अनंलि त्वालय् च्वंम्ह गनेद्यः चाःह्रीकाः दुवातय् दनाः सम्धौतय् खँ ल्हाइबले म्ह्याय्मचाया बौ नं सम्धौयात 'मचाया द्व विद्व क्षमा याना दिसँ' धकाः इनाप याइ, अले बाःजुम्हेसिनं 'थः हे म्ह्याय् थें यानाः लहिना तयेः' धकाः बचं बियाः भौमचा छेँय् यंकी । थथे बचं बिउगुया लिच्वःकथं हे जुइमाः, आपाः यानाः नेबाःसमाजय् बाःजुम्हेसिनं भौया विरोधय् फछिफत्तले म्हुतु ल्ह्वनीमखु । थ्व नं भीगु संस्कृतियागु हे देन धायेमाः ।

म्ह्याय्मचा बियाछ्वःगु थासय् गुगु विधि याःगु खः अथे हे भौमचा दुकाइगु छेँय् नं इपिं हे स्वखलःया पाखें भौमचायात परिवारय् दुथ्याःगु जानकारी बियाः स्वीकृति कायेगु विधि यायेमाः । न्हापां पितृतय् नामं बय्‌लि श्राद्ध याइ, अले भौमचायात ह्व कीबले आगंद्यः दिग्द्यः व मेमेपिं द्यःतय्‌त नं अथे हे ग्वय् भाग तयेके बिइ । अनं लिपा थःथितित सकसिया नं भौमचायागु ल्हातं ग्वय् कयाः थःगु परिवारय् दुथ्याःगु मान्यता बिइ । थुलि जुइधुनकि भौमचा परिवारया पूर्णरूपं सदस्य जुयाः सी बुइबले दुखं बयनीगु व जय्‌बिलि मालीगु नं जुइ । थथे बिचाः यानाः स्वयेबले छु स्पष्ट जू वः धाःसा भौमचा धयाम्ह मचाबुइकीम्ह मिसिनथें जक मखु, छेँयाम्ह सम्पूर्ण अधिकारप्राप्त परिवारया दुजः खः, नाप छेँया लछिमद्यः खः ।

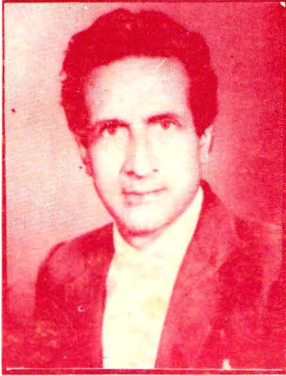
थौंकन्हे कोर्तम्यारिज यायेगु चलन धमाधम छ्यलेगु यानाह्याच्वंगु दु । कानूनया दृष्टि थथे कोर्तम्यारिज यायेगु बांलाःगु हे ज्या जुइफु, थुकिं निम्हतिपुया दथुइ काचाक्क आवेशय् बयाः भाःतं कलाःयात बाय्

कलातं भाःतयात त्वःते फइमखु । अथे जूसां नं भींगु समाजया संस्कृति-कथंयागु विधि नं पूवंकेगु ज्या जूसा संस्कृतियागु उद्देश्य नं पूवनाः फन् बांलाइ ।

यदि थःगु कुलय् सिनावंपि पितृतय् नाम छुं हे मयाःसे त्वःमंका हे छ्वयेगु खःसा, थःगु कुल परम्परानिसें हनावयातःपि आगंद्यः दिग्द्यः-तय्‌त नं छुं हे मयाःसे त्वःता हे छ्वयेगु खःसा ला उज्वःम्ह मनूयात संस्कृति धयागु खंया आवश्यकता हे मन्त, दँय्‌दँसं यानावयाच्वंगु मां बौया श्राद्ध, नखः चखःत हनेगु आदि छुं हे मयाःसां जिल । अथे मखु, संस्कृति धयागु माः धयागु जुल धाःसा चिकीचाधंक जूसां च्वय् धयागु विधि पूवंके हे माः ।

卐

नेवाः संस्कृति व नेवाः दर्शन

नां - बलदेव जुजु
थाय् - मखंत्वाः, यँ
ज्या - प्राध्यापन (नेपाली विषय)
क्याम्पस - सरस्वती बहुमुखी क्याम्पस, पकनाज्वः व काठमाडौं क्याम्पस, मरू
सफू पिथना - सुरेन्द्रमान श्रेष्ठ लिसे जानाः निगू सफू 'नेपाःया तान्त्रिक द्यः व तान्त्रिक पूजा' व 'कान्तिपुर' पिदने धुंकूगु'

लोक साहित्य परिषद्या पाखें पिदने धुकूगु हलंज्वलं

१. नेवाः लोकसाहित्य
२. नेपाः या लोक बाजा
३. लोक साहित्य
४. स्वयम्भूलाल श्रेष्ठया ल्ययाच्वखँ
५. प्रेमबहादुर कसाःया छ्त्वाचा जीवनी
६. लोकम्येया गायक लोकरत्न तुलाधरया जीवनी
७. लोक साहित्यविद् करूणाकर वैद्यया जीवनी
८. पुलांम्ये मुनामि मानदास तुलाधरया जीवनी
९. "इनाप" वाःपौस पिदंगु सांस्कृतिक च्वसु धलः
१०. नेपाल लिपि गुथिया हलंज्वलं धलः
११. लोक साहित्य परिपद्या छ्त्वाचा खँ
१२. Nepaliese Folkiore Society
१३. जि व जिया दुने - च्वमि विष्णु 'अल्पज्ञ'
१४. स्वनिगलया ल्वहंहिति - च्वमि बुद्धाचार्य शाक्य
१५. नेवाः संस्कृति व नेवाः दर्शन - च्वमि बलदेव जुजु
१६. लोकसाहित्य परिषद् छ्पुलु संक्षिप्त परिचय
१७. सत्यमोहन जोशीया जीवनी
१८. सत्यमोहन जोशीया च्वखँमुना
(नेवाः व लोक साहित्य)

थाकू-संकटा प्रेस, ख १-६३ टवहा४, यँ, ☎ २२६२०६